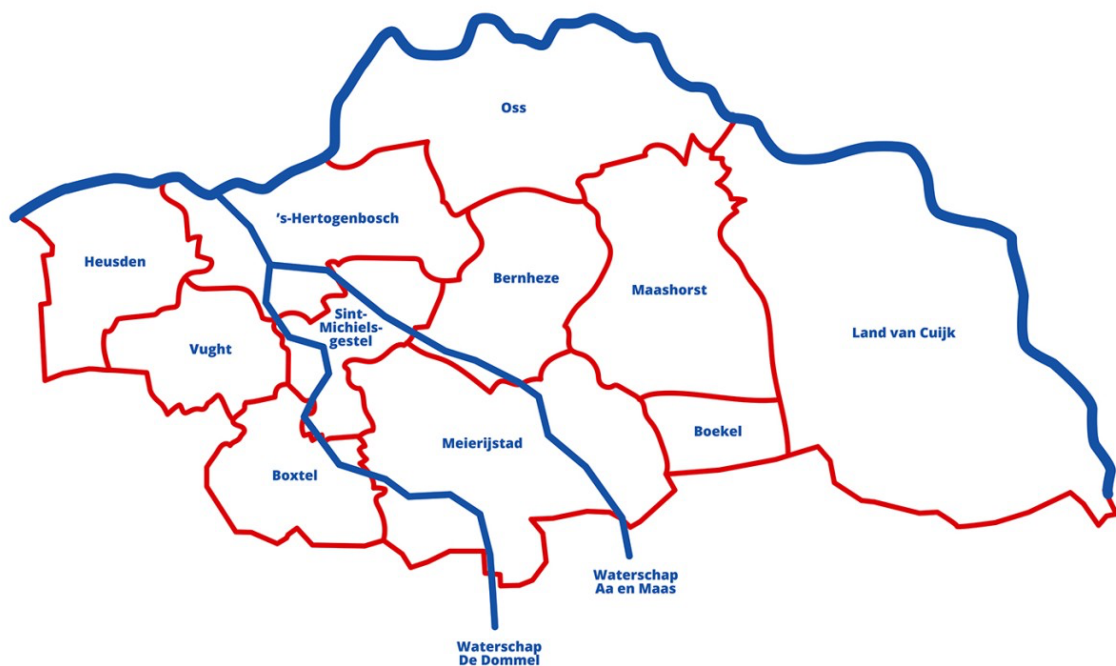

Een onderzoek naar de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit in de regio Noordoost-Brabant

Masterscriptie Bestuurskunde Erasmus Universiteit Rotterdam

Student: Tim Krabbendam

Studentnummer: 623496

Begeleider: Peter Marks

Datum: 05/08/2023

Aantal woorden: 11942

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie voor de afronding van de master Management & Governance van Complexe Systemen. Dit onderzoek is het resultaat van wekenlang werken en toewijding voor het onderwerp regionale samenwerking.

Allereerst wil ik Henk Bouwmans en Peter Marks bedanken voor de waardevolle begeleiding en inzichten gedurende het onderzoeksproces. Daarnaast wil ik alle respondenten bedanken die hebben deelgenomen aan mijn onderzoek. De tijd die zij hebben genomen om ervaringen te delen is van onschatbare waarde geweest voor dit onderzoek en zonder de respondenten was dit onderzoek niet mogelijk geweest.

Het schrijven van deze scriptie is een uitdagende en waardevolle ervaring geweest en heeft mijn vaardigheden op het gebied van onderzoek verbeterd en mijn interesse op het gebied van regionale samenwerking versterkt. Ik hoop dat de conclusie en aanbevelingen een bijdrage zullen leveren aan de toekomstige bijeenkomsten en trainingen die de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden zal organiseren op het gebied van regionale samenwerking.

Ik wens u veel leesplezier,

Tim Krabbendam

Samenvatting

Op papier hebben gemeenteraden een sterke invloed op regionale samenwerking, in de praktijk blijkt dit niet zo te werken. Het is een probleem dat gemeenteraadsleden weinig invloed en grip ervaren op regionale samenwerking omdat dit de democratische legitimiteit niet ten goede doet. Het onderzoek legt de nadruk op de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit van gemeenteraadsleden. De centrale vraag is wat de invloed is van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit van gemeenteraadsleden die actief zijn in de regio Noordoost-Brabant.

De bevindingen laten zien dat regionale samenwerking een negatieve invloed heeft op de democratische legitimiteit van gemeenteraadsleden in de regio Noordoost-Brabant. Er is behoefte aan een verbeterde informatievoorziening omdat dit cruciaal is voor de betrokkenheid en invloed als gemeenteraadslid in de regio met betrekking tot regionale samenwerking. De bijdrage van de regio is niet inzichtelijk en dit maakt het ingewikkeld voor gemeenteraadsleden om hun kaderstellende- en controlerende rol in te vullen.

Desondanks zijn er diverse instrumenten om als gemeenteraadslid invloed uit te oefenen op een regionale samenwerking. De inspraakmogelijkheden die gemeenteraadsleden tot hun beschikking hebben zijn waardevol en hebben een grote invloed op de betrokkenheid en deelname bij regionale samenwerking. Het uitoefenen van invloed als gemeenteraadslid is het meest effectief bij voorbereidende vergaderingen. De raadplegende vergadering, ook wel voorbereidende vergadering genoemd, is de meest directe vorm van invloed voor een gemeenteraadslid bij regionale samenwerking.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Samenvatting.....	3
1. Inleiding	5
1.2Probleemstelling.....	6
1.3 Relevantie	6
1.4 Leeswijzer	7
2. Theoretisch kader	8
2.1 Conceptueel model.....	15
3. Methodologie	16
3.1 Operationalisering	16
3.2 Dataverzameling	16
3.3 Selectie regio, gemeenten en respondenten.....	17
3.4 Validiteit en betrouwbaarheid.....	18
4. Wat is de invloed van regionale samenwerkingen op de democratische legitimiteit in Noordoost-Brabant?	19
4.1 Regionale samenwerking.....	19
4.2 Democratische legitimiteit	25
5. Conclusie.....	31
5.1 Aanbevelingen	32
5.1.1 Raadplegende vergadering	33
5.1.2 Informatievoorziening	33
5.1.3 Klankbordgroepen	33
5.1.4 Bewustwording rol als raadslid in de regio.....	34
5.1.5 Terugkoppeling en samenwerking college en raad	34
5.2 Discussie	35
Bibliografie.....	36
Bijlage	38
Bijlage I Operationalisatie schema	38
Bijlage II Contact gemeenten.....	41
Bijlage III respondentenlijst	42

1. Inleiding

“De democratische legitimiteit komt onder druk te staan door tal van samenwerkingsverbanden” stelt een gemeenteraadslid bij een interview gehouden door de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden (Raadsleden, 2023). Uit onderzoek blijkt dat gemeenteraadsliden weinig grip op regionale samenwerkingen ervaren (Peters et al., 2022). Dit leidt tot een gebrek van democratische legitimiteit.

Er bestaat een duidelijk beeld bij gemeenteraadsliden van een gevoel van onmacht als het neerkomt op regionale samenwerking. Meer dan de helft van een raadsledenonderzoek in 2021 geeft aan dat zij het toenemend aantal regionale samenwerkingen zien als een bedreiging voor de lokale democratie (Nederland, 2021). Volgens Boogers (2013) is het zwaartepunt van het lokaal bestuur verschoven van lokaal- naar regionaal niveau, een belangrijke vraag die hierbij komt kijken is of raadsleden betrokken zijn bij afwegingen en besluiten die gemaakt worden op regionaal niveau (Nederland, 2021). Gemeenteraadsliden die actief zijn in de regio hebben namelijk weinig overleg met gemeenteraadsliden uit andere gemeenten, vaak maar één keer per maand of helemaal niet. Echter wordt de politieke controlerende rol van gemeenteraadsliden steeds belangrijker met betrekking tot de groei en omvang van het aantal regionale samenwerkingen (Nederland, 2021).

Op papier hebben gemeenteraden een sterke invloed op het aangaan van gemeenschappelijke regelingen, echter blijkt het in de praktijk niet zo te werken. Uit onderzoek van de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden blijkt dat meer dan de helft ontevreden is over de mogelijkheden om de besluitvorming te beïnvloeden, een derde onvoldoende kennis en expertise te hebben om hun rol als gemeenteraadslid uit te oefenen en een derde geeft aan geen tijd te hebben om zich te verdiepen in deze gemeenschappelijke regelingen (Nederland, 2021). Verder heeft de afschaling van overheidstaken in het sociaal domein ervoor gezorgd dat er een opschaling in het lokaal bestuur is ontstaan. De gemeenteraad is door de regionalisering hierdoor juist meer op afstand gekomen (Boogers & Reussing, 2018).

Het is een probleem dat gemeenteraadsliden weinig grip op regionale samenwerkingen ervaren omdat het de democratische legitimiteit niet ten goede doet. Het probleem is ontstaan door depolitisering van regionale samenwerkingen (Boogers, 2013). Hoe politieker de materie, hoe sneller de samenwerking gaat haperen. Regionale samenwerkingen als niet-politiek te zien zou er dus voor moeten zorgen dat de samenwerking beter of goed verloopt. Echter staan gemeenteraden achter het belang van hun eigen gemeente en vinden het regionale belang minder belangrijk. Een regionaal belang moet voor iedereen winst zijn en is op papier efficiënt, maar niet voor gemeenteraadsliden die juist de politieke grip willen houden (Peters et al., 2022). Sommige regionale opgaven moeten weer politiseren om meer democratische legitimiteit voor besluiten te krijgen. Het is een fundamenteel probleem dat de democratische legitimiteit gebrekkig blijkt. De positie van raadsleden is daarmee in de regionale samenwerking beperkt (Boogers & Reussing, 2018). Ook zorgt de regionale samenwerking

voor afstand tussen het lokale en regionale niveau. Hierdoor wordt het beleid op een andere locatie gemaakt dan waar de democratische legitimiteit is georganiseerd, namelijk het lokale (gemeentelijke) niveau (Peters et al., 2022). Kortom, het is een probleem omdat op regionaal niveau beleid wordt besloten zonder politieke afwegingen en in de gemeente wel politiek wordt bedreven maar zonder beslismacht.

1.2 Probleemstelling

Regionale samenwerking is gebaseerd op het idee van 'lenen' van legitimiteit van gemeenten (Bekkers et al., 2016). Dit zorgt voor een gebrekkige democratische legitimiteit omdat deelnemende gemeenten een indirecte invloed hebben op de besluitvorming en belangenparticipatie. De invloed is dus onvoldoende. Gemeenteraden moeten betrokken zijn bij regionale samenwerking om democratische legitimiteit te realiseren (Schaap et al., 2010). De doelstelling van dit onderzoek is om duidelijk te krijgen wat de invloed van regionale samenwerking is op de democratische legitimiteit in de regio NOB. Bestaande theorie wordt gebruikt om de praktijk te analyseren. Dit zal verklaren waar verbeterpunten liggen om de democratische legitimiteit te verbeteren. Dit wordt verricht met behulp van bestaande theorie en interviews met raadsleden uit de elf betrokken gemeenten in de regio Noordoost-Brabant.

De hoofdvraag voor dit onderzoek luidt:

“Wat is de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit van gemeenteraadsleden die actief zijn in de regio Noordoost-Brabant?”

De hoofdvraag is opgedeeld in deelvragen om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden:

1. Wat wordt onder regionale samenwerking en democratische legitimiteit verstaan?
2. Wat is de relatie tussen regionale samenwerkingen en democratische legitimiteit?
3. Hoe denken raadsleden over regionale samenwerkingen in de regio Noordoost-Brabant?
4. Hoe kan de gemeenteraad in de regio RNOB haar rol beter legitimeren binnen de regionale samenwerking?

1.3 Relevantie

Maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek wil duidelijk maken wat de invloed is van regionale samenwerkingen op democratische legitimiteit bij gemeenteraadsleden. Vanuit de bevindingen kunnen aanbevelingen ontstaan die gemeenteraadsleden middelen geven om meer invloed uit te oefenen op regionale samenwerking en de democratische legitimiteit mogelijk te verbeteren. De specifieke regio Noordoost-Brabant wordt diep onderzocht over de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit van gemeenteraadsleden, zowel binnen deze regio als in andere regio's. De empirische informatie die

wordt verzameld is nuttig voor zowel volksvertegenwoordigers, burgers, het regiobestuur en de samenwerking van de gemeenten onderling. Door te onderzoeken waar verbeterpunten liggen met betrekking tot democratische legitimiteit kan dit verbeterd worden of in ieder geval meer onder de aandacht worden gebracht. Politieke besluitvorming hoort te bestaan uit politieke gelijkheid en politieke vrijheid (Engelenbos & Dhian Ho, 2004). Dit onderzoek draagt op maatschappelijk vlak bij aan het beter bewust en bestand maken van de rol die gemeenteraadsleden moeten vervullen als volksvertegenwoordigers in regionale samenwerkingen. Het doel van regionale samenwerkingen is om op een kwalitatieve en betaalbare manier maatschappelijke opgaven op te lossen en dit op de juiste plek aan te bieden (Boogers, 2013). Dit is nuttig voor zowel het regiobestuur als voor de gemeenteraden in de regio Noordoost-Brabant.

Wetenschappelijke relevantie

De wetenschappelijke relevantie is een toevoeging op bestaand onderzoek van Peters et al. (2022) op het gebied van regionale samenwerking, legitimiteit en de rol hierin als raadslid. Dat gemeenteraadsleden weinig grip ervaren op regionale samenwerkingen is duidelijk en staat niet ter discussie. De vraag is of de consequentie voor verlengd lokaal bestuur als een probleem moeten worden beschouwd (Peters et al., 2022). Daarnaast geeft het een beeld hoe gemeenteraadsleden betrokken zijn bij regionale samenwerking en wat de ervaringen zijn op het gebied van invloed en zeggenschap. Het onderzoeken van de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit draagt bij aan het wetenschappelijk debat over de toekomst van de lokale democratie. Het biedt inzichten voor organisaties die betrokken zijn bij regionale samenwerking en kan een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van strategieën om de democratische legitimiteit te versterken.

1.4 Leeswijzer

Het hieropvolgende hoofdstuk behandelt de relevante theorie en theoretische discussies van het onderzoek. Daaropvolgend is de methodologie behandeld en de onderzoeksopzet met verantwoording. Vervolgens zijn de resultaten van de bevindingen beschreven gevolgd door de resultatenanalyse. Het onderzoek is afgesloten met de conclusie en aanbevelingen. In de bijlagen staat het operationalisatieschema, contact per gemeenten en de respondentenlijst vermeld.

2. Theoretisch kader

Welke invloed heeft regionale samenwerking op democratische legitimiteit?

Al een lange tijd vinden samenwerkingen plaats tussen gemeenten als er weinig tot geen mogelijkheden zijn tot het oplossen van een bovenlokaal vraagstuk of om een taak zelfstandig uit te voeren. Zo stellen Boogers & Reussing (2018) dat regionale samenwerking sinds 1950 fors is toegenomen en meer taken gezamenlijk worden uitgevoerd door een bovengemeentelijke aanpak. Door nieuwe hervormingen die zijn voorgesteld op bestuurlijk vlak ontstonden er miniprovincies en stadsregio's. Deze regio's zijn gebieden groter dan een gemeente en kleiner dan een provincie. Vanaf 1970 kreeg het Nederlandse lokaal bestuur te maken met een verzwaring van taken, met als belangrijkste reden de decentralisaties van het Rijk naar de gemeenten (Boogers & Reussing, 2018). De taakverzwaring die ontstond binnen gemeenten heeft ertoe geleid dat gemeenten kozen om te fuseren tot grotere gemeenten of de taken te verrichten in regionale samenwerkingsverbanden. Het gevolg hiervan is dat het aantal gemeenten is gereduceerd. Er kwam in 2002 een Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr), deze wet heeft als doel om de democratische legitimiteit te versterken van regionale samenwerkingen (de Greef, 2022). De Wgr stelt eisen aan de totstandkoming van regionale samenwerking, zo is de verplichting om instemming te vragen aan de betrokken gemeenteraden.

Alle gemeenten werken met elkaar samen om krachten te bundelen of de uitvoering en dienstverlening te verbeteren (Schaap et al., 2010). Daarentegen geven Schaap et al. (2010) aan dat samenwerken niet zonder problemen gaat. Een belangrijk probleem is de gebrekkige democratische legitimiteit bij regionale samenwerking. Een goed bestuur hoort namelijk democratisch gelegitimeerd te zijn. Legitimiteit is het meest gebruikte begrip in de literatuur over democratie op regionaal niveau (Peters et al., 2022). Deelnemende gemeenten hebben hierbij indirecte invloed over de besluitvorming. Dit komt omdat regionale bestuurders een grote rol spelen in het regionale overleg. Het instellen van een direct gekozen regionale volksvertegenwoordiger zou een oplossing bieden voor dit probleem (Schaap et al., 2010).

Als aanvulling op de gebrekkige democratische legitimiteit bij regionale samenwerking wordt er door de la Feunte & Schaap (2016) vermeldt dat regelingen op meerdere niveaus zijn gebaseerd op het idee van 'lenen' van legitimiteit van gemeenten. In andere woorden, regionale samenwerkingsverbanden ontlenen de legitimiteit aan die van gemeenteraden. Hierbij kan er gesproken worden van indirecte vertegenwoordiging en belangenparticipatie (Bekkers et al., 2016).

De gemeenteraad is het hoogste bestuursorgaan binnen een gemeente en moet het dagelijks bestuur controleren en toezien of de gemeentelijke taken worden uitgevoerd door het dagelijks bestuur dat is vastgesteld door de raad (Warmelink, 2019). De gemeenteraad heeft een belangrijke rol

bij het besturen van de gemeenten en het behartigen van de belangen van de inwoners. De raad moet kaders stellen en zich richten op hoofdlijnen van het beleid. De rol van de gemeenteraad wordt door Warmelink (2019) als volgt gedefinieerd: "De raad is immers de gekozen vertegenwoordiging van de lokale bevolking en zal er voor (moeten) zorgdragen dat de wil van de inwoners in de gemeentelijke besluitvorming tot uitdrukking komt" (Warmelink, 2019, p.10).

Het zwaartepunt is geleidelijk verschoven van het lokaal bestuur naar het regionale niveau (Boogers & Reussing, 2019). Grote vraagstukken die eerst op lokaal niveau werden beslist, worden nu vaker aangepakt op regionaal niveau. Regionalisering is een vorm van gemeentelijke schaalvergroting; gemeentelijke taken die worden vormgegeven op een grotere schaal van regionale samenwerkingsverbanden (Boogers & Reussing, 2019). Enerzijds is er sprake van taakuitvoering op lokale schaal en anderzijds een schaalvergroting op regionalisering. Door schaalvergrotingen en het decentralisatiebeleid is de rol van de gemeenteraad verzwakt. Dit is tegenstrijdig aangezien decentralisaties juist als doel heeft dat de gemeenteraad een sterke rol heeft in het afstemmen van decentraliseert beleid op lokale schaal. Bij deze dubbelzinnige combinatie wordt er in de wetenschappelijke literatuur gesproken over een 'decentralisatieparadox' door Boogers & Reussing (2019). Ter verduidelijking hanteren Theissen et al. (2020) de volgende definitie voor een regionale samenwerking: "Er wordt gesproken van een samenwerkingsverband bij regionale samenwerking als ten minste twee Nederlandse overheden samenwerken, waarvan ten minste één decentrale overheid en ten minste intern is vastgesteld dat het om samenwerking gaat" (Theissen et al., 2020, p.9).

Aanvullend op Boogers & Reussing (2019) geeft Jacobsen (2014) aan dat regionale samenwerking kan leiden tot een verzwakking of juist een versterking van het lokale bestuur (Jacobsen, 2014). Het regionaal bestuur heeft een grote invloed om de gemeenteraad aan te vullen of uit te hollen. Dit heeft een directe relatie met democratische legitimiteit. Bij democratische aanvulling is een regionaal bestuur ingesteld om gemeenten in staat te stellen om beleid goed uit te voeren en wordt de besluitvorming bij gemeenteraden aangevuld. Daarentegen is bij democratische uitholling sprake van beslissingen die door het regionale bestuur wordt gemaakt, hierdoor verliest de gemeenteraad haar directie invloed op het beleid. Hieruit blijkt dat er een aantal problemen zijn als het neerkomt op de democratische uitholling van beslissingen door het regionale bestuur.

Schaap et al. (2010) onderscheiden drie algemene problemen waardoor gemeenteraden problemen ervaren in regionale samenwerkingen. Ten eerste de gebrekkige rol van gemeenteraden in intergemeenschappelijke beleidsvorming. Dit zijn publiekrechtelijke constructies die door de Wgr zijn vastgesteld, hier wordt inhoudelijk niet verder op ingegaan. Vanwege de vele taken die gemeenten hebben vereist dit een efficiënte en effectieve uitvoering van taken, waardoor gemeenten gezamenlijk gaan werken. Bij deze samenwerking maken ambtenaren en gemeentebestuurders de dienst uit waar gemeenteraadsleden weinig grip op hebben (Schaap et al., 2010). Dit wordt ook bevestigd door

Boogers & Reussing (2019) die vermelden dat gemeenteraadsleden steeds minder rechtstreekse invloed hebben op regionale besluitvormingsprocessen en dit nadelige gevolgen heeft op het functioneren van de lokale democratie. De nadruk ligt namelijk op de uitvoerende rol van het college, hierdoor komt de gemeenteraad al snel op afstand te staan (Boogers & Reussing, 2019). Ten tweede geven Schaap et al. (2010) aan dat regionale samenwerkingen zorgen voor de afname van de legitimiteit, mede omdat democratische legitimiteit dan indirect is en gemeenteraadsleden een lokaal mandaat hebben en geen regionaal mandaat. Ten derde zijn gemeenteraadsleden niet altijd in de gelegenheid om betrokken te zijn, dit heeft te maken met tijd en aandacht voor een specifiek vraagstuk (Schaap et al., 2010). Ook onderzoekers Bekkers & Edwards (2016) zien problemen bij het functioneren van systemen van regionale overheden. Dit is te wijten aan overlappende bevoegdheden, onduidelijke scheiding van verantwoordelijkheden en een gebrek aan autonomie voor lokale overheden (Bekkers et al., 2016). Er kan gesteld worden dat meer samenwerking tussen gemeenten zorgt voor meer problemen met democratische legitimiteit.

Regionale samenwerking heeft een aantal doelen die door Boogers & Reussing (2019) worden onderscheiden: strategische doelen (gezamenlijk beleid), tactische doelen (onderlinge afstemming, kennisuitwisseling) en tot slot operationele doelen (kwaliteitsverbetering, kostenbesparing). Regionale samenwerking dienen voor gemeenten vooral de tactische- en operationele doelen. Volgens Boogers & Reussing (2019) geldt de regionale samenwerking, die deze doelen dient, wat meer voor kleinere gemeenten. Verder wordt vastgesteld dat strategische doelen in de praktijk minder van belang zijn in de praktijk bij regionale samenwerkingsverbanden (Boogers & Reussing, 2019). Tactische doelen gaan over het ontwikkelen van beleid, dit vindt plaats door uitwisseling van kennis en ervaring en onderlinge afstemming tussen de gemeenten. De operationele doelen richten zich op kostenbesparingen en het verminderen van capaciteitsproblemen bij dienstverlening of uitvoering. Samenwerking is een belangrijk middel voor gemeenten om gezamenlijk een bestuurskracht te realiseren. Enkele voorwaarden bij deze samenwerking zijn vertrouwen, draagvlak en gelijkwaardigheid. Korsten et al. (2006) voegen toe dat de voordelen van gemeenschappelijke schaalvergroting gekoppeld moeten worden aan het behoud van de lokaal-politieke gemeenschappen en gemeentebesturen. Hierbij moet er bij elke regionale samenwerking gestreefd naar worden dat de bestuurskwaliteit en bestuurskracht wordt versterkt. Dit moet gebeuren door middel van handhaving van de politieke identiteit van gemeenten en de betrokkenheid van burgers bij de lokale politiek en het lokale bestuur (Korsten et al., 2016). Met regionale samenwerking wordt bedoeld dat het een bestuur is van en voor de gemeenten, die zelf bepalen met wie wordt samengewerkt en hoe dit wordt gedaan. Dit wordt ook wel het 'verlengd lokaal bestuur' genoemd (Boogers & Reussing, 2019).

In tegenstelling tot het eerdergenoemde 'verlengd bestuur' geven Boogers & Reussing (2019) aan dat dit in de praktijk vaak niet het geval is en waar gemeenten weinig te zeggen hebben. Dit wordt

in de literatuur ook wel ‘verlegd lokaal bestuur’ genoemd (Boogers & Reussing, 2019). Hierin kunnen gemeenten beperkt het regionaal bestuur (indirect) controleren en beïnvloeden. Reden hiervoor is dat regionalisering ervoor zorgt dat gemeenteraadsleden nu alleen indirect invloed kunnen uitoefenen op onderwerpen, waar gemeenteraadsleden voorheen zelf beslissingen konden maken.

De betrokkenheid van gemeenteraadsleden is wisselend en de inbreng is afhankelijk van de mate waarin de gemeenteraadsbevoegdheden naar het regionale samenwerkingsverband zijn overdragen. Opvallend is dat bij samenwerkingsverbanden minder gemeenteraadsbevoegdheden worden overgedragen dan collegebevoegdheden. Dit leidt tot gemeenteraadsleden die in veel gevallen op afstand komen te staan bij regionale besluitvorming (Boogers & Reussing, 2019).

Vier soorten democratische legitimiteit nader bekeken

Er is veel onderzoek gedaan naar democratische legitimiteit. Nederhand & Edelenbos (2022) geven aan dat het bij acceptatie gaat om de manier waarop het besluit tot stand is gekomen, door gezaghebbende organisaties, personen of procedures. Het is belangrijk om als overheid de burger te betrekken in besluiten die worden genomen. Interactie tussen overheid en burger verbetert het vertrouwen en indirect de democratische legitimiteit (Nederhand & Edelenbos, 2022). Nederhand & Edelenbos (2022) hebben in hun onderzoek de volgende definitie opgesteld van legitimiteit:

“Legitimacy basically has to do with a generalized preparedness to accept, within a certain margin, a decision whose content is not yet known. The acceptance does not result directly from the content of the decision but rather from the fact that decision is achieved by certain authoritative bodies, procedures of people” (Edelenbos & Nederhand, 2022, p. 2)

Opvallend is dat Bekkers & Edwards (2016) beschrijven dat een complex begrip als legitimiteit samenhangt met rechtmatigheid en autoriteit (Bekkers et al., 2016). Het wordt erkend door degenen op wie het van toepassing is, hierdoor worden de besluiten als bindend en gezaghebbend ervaren. Bekkers & Edwards (2016) geven aan dat legitimiteit, autoriteit veronderstelt en hebben de volgende definitie opgesteld: “A legitimate authority is one that is recognized as valid or justified by those to whom it applies. If this is the case, the decisions that have been made will be perceived as binding, as authoritative” (Bekers & Edwards, 2016, p.37). Een politiek systeem is legitiem voor zover het gerechtvaardigd is. De legitimiteit verwijst naar het vermogen van een politiek systeem om te kunnen aantonen dat bevoegden rechtvaardig, juist of redelijk handelen.

Nyman-Metcalf & Papageorgiou (2016) benadrukken dat legitimiteit het accepteren van regels omvat die worden gemaakt door een bepaald orgaan. Legitimiteit kan concreet worden gemaakt door de acceptatie van beslissingen van een orgaan te bestuderen en of dit leidt tot een gewenst effect (Nyman-Metcalf & Papageorgiou, 2016).

Legitimitieitsproblemen worden zichtbaar in het accepteren van spanningen tussen algemeen belang en particulier belang. Als mensen in een politiek systeem dezelfde overtuigingen, waarden en normen delen, is het gemakkelijker om bindende collectieve beslissingen te accepteren dan in een situatie waar geen consensus is. Het concept kan worden ontleed door onderscheid te maken tussen input-, throughput-, output- en feedback gerichte legitimiteit (Stolk et al., 2018). Engelen & Dhian Ho (2004) geven daarbovenop aan dat elke fase aan bepaalde eisen moet voldaan om als democratisch legitiem te worden ervaren.

Inputlegitimiteit

De inputlegitimiteit verwijst volgens Scharpf (1998) naar 'regering door het volk'. Hierbij zijn een aantal normen die horen bij de mogelijkheden voor burgerparticipatie: de minimale mogelijkheid als burger voor deelname aan een democratisch proces is het recht om te stemmen. Het is hierbij van belang dat burgers daadwerkelijk in staat worden gesteld om hun wensen en belangen kenbaar te maken in een besluitvormingsproces. Daarnaast moet vastgesteld worden of gekozen vertegenwoordigers daadwerkelijk opkomen voor de belangen van hun achterban. Openheid om in te spelen in specifieke behoeften van de samenleving is een belangrijke norm (Bekkers et al., 2016). Daaropvolgend is openheid van het agenderingsproces relevant, net als de mogelijkheden om te participeren (Eshuis & Edwards, 2013). Er wordt aangegeven dat het proces legitiem is als het proces openstaat voor deelname en inbreng.

Engelenbos & Dhian Ho (2004) geven aan dat bij inputlegitimiteit drie eisen zijn. Allereerst de steun van burgers voor gezagdragers en het systeem, ten tweede participatie om voorkeuren kenbaar te maken en voor degenen die geraakt worden bij een bepaald besluitvormingsproces. De laatste en derde eis is representatie, de daadwerkelijke betekenis van representatie is niet eenduidig en wordt in de literatuur betwist (Engelenbos & Dhian Ho, 2004). De vraag hierbij is of representatie een afspiegeling inhoudt van wat in de maatschappij leeft en of de rol van gemeenteraadsleden hierbij wordt beperkt tot het handelen op basis van een mandaat. Of is representatie dat gemeenteraadsleden in een onafhankelijke rol op zoek gaan naar het algemeen belang?

Throughputlegitimiteit

Throughputlegitimiteit wordt beschreven in termen van bepaalde kwaliteiten van regels en procedures waarbij bindende besluiten worden genomen. Oplossingen voor problemen vereist collectieve actie. Belangrijk hierbij is hoe collectieve besluitvorming wordt gerealiseerd (Scharpf, 1998).

Redelijkheid, rechtmatigheid en billijkheid zijn bij throughputlegitimiteit de belangrijkste bron van democratische legitimiteit (Engelenbos & Dhian Ho, 2004). De eerste eis die wordt gesteld is de deelname van burgers aan besluitvorming, hierbij is het van belang om de besluitvorming minder top-

down te laten verlopen. Dit kan door burger meer invloed te geven in de besluitvorming. Dit is bedoeld om meer praktische kennis van burgers te vergaren waar professionals soms zelf niet over beschikken (Engelenbos & Dhian Ho, 2004). Ten tweede de besluitvorming via stemmen of argumenteren. Besluiten kunnen hierbij worden genomen door aggregatie van preferenties of door argumenteren. Via stemmen worden de stemmen geteld en bij argumenteren ligt de nadruk op collectieve leerprocessen en consensusvorming. Het gaat hierbij ook op de manier waarop met argumenten en wensen van minderheden wordt omgegaan. Vanuit democratisch oogpunt moet ieders belang gelijkwaardig worden meegewogen (Engelenbos & Dhian Ho, 2004). De laatste eis is de bescherming van de minderheid. Bescherming van de minderheid moet er zijn in een goed bestuur.

Eshuis & Edwards (2013) stellen andere normen bij throughputlegitimiteit. Relevante normen hierbij zijn rechtmatigheid, het bestaan van checks and balances, de transparantie van het besluitvormingsproces en de kwaliteit van inspraak. Hierbij geven Eshuis & Edwards (2013) net als Engelenbos & Dhian Ho (2004) aan dat rekening gehouden moet worden met de belangen van minderheidsgroepen. De checks and balances zorgen ervoor dat minderheidsgroepen niet buitenspel worden gezet en niks te zeggen hebben (Eshuis & Edwards, 2013).

Outputlegitimiteit

Scharpf (1998) geeft aan dat outputgerichte legitimiteit zich richt op de overheid voor het volk. Dit betreft het vermogen van de overheid om uitkomsten en resultaten te produceren die bijdragen aan oplossingen voor maatschappelijke problemen. Engelenbos & Dhian Ho (2004) voegen hier aan toe dat legitimiteit bij outputlegitimiteit ligt in de mate waarin een uitkomst overeenkomt met wensen van beleid. De eis hierbij is 'de overeenstemming van beleid met voorkeuren van het publiek' (Engelenbos & Dhian Ho (2004).

Responsiviteit is een belangrijke norm hierbij wat zorgt dat prestaties gerelateerd worden aan de behoeften van volksvertegenwoordigers en burgers. Er moet een gemeenschappelijk geloof ontstaan om collectieve vraagstukken op te lossen (Eshuis & Edwards, 2013).

Feedbacklegitimiteit

Feedbacklegitimiteit is de verantwoording aan en terugkoppeling van oordelen door het publiek (Engelenbos & Dhian Ho, 2004). Dit is een centraal aspect van de democratie, ten eerste worden bestuurders geacht om verantwoording af te leggen over zijn taken en bevoegdheden. Als het publiek een goed beeld heeft over hoe publieksmiddelen worden gebruikt, zal dit de feedbacklegitimiteit ten goede doen. Het publiek beoordeelt de overheid als het ware en kan door terugkoppeling besluitvorming in de toekomst bijsturen.

Volgens Wallage & Breed (2015) verwijst feedbacklegitimiteit naar de mate waarin de output

van een beleidsproces als legitiem wordt beschouwd op basis van de feedback van betrokken stakeholders en belanghebbenden. De legitimiteit is hier afhankelijk van de mate waarin betrokkenen tevreden zijn met de uitkomsten van besluitvorming (Wallage & Breed, 2015).

Samenvattend zijn input, throughput, output en feedback legitimiteit vier verschillende vormen van legitimiteit die betrekking hebben op de rechtmatigheid van het besluitvormingsproces, de effectiviteit en transparantie van de beleidsuitvoering, de resultaten en effecten van het beleid en de evaluatie en feedback van het beleidsproces.

Democratische legitimiteit

<i>Input-legitimiteit</i>	<i>Throughput-legitimiteit</i>	<i>Output-legitimiteit</i>	<i>Feedback-legitimiteit</i>
Representatie	Procedures	Prestaties	Terugkoppeling
Participatie	Controle/kaderstelling	Effectiviteit/efficiëntie	Verantwoording

Door middel van de theorieën van Nederhand & Edelenbos (2022), Scharpf (1998), Engelenbos & Dhian Ho (2004), Nyman-Metcalf & Papageorgiou (2016), Eshuis & Edwards (2013) en Bekkers & Edwards (2016) is overzichtelijk gemaakt op welke wijze democratische legitimiteit bestaat en wordt gebruikt voor dit onderzoek. De vier behandelde factoren van democratische legitimiteit bestaan volgens Engelenbos & Dhian Ho (2004) uit bepaalde eisen wat een factor democratisch legitiem maakt (figuur 2). Hier zijn normen en factoren aan toegevoegd door onder andere Eshuis & Edwards (2013).

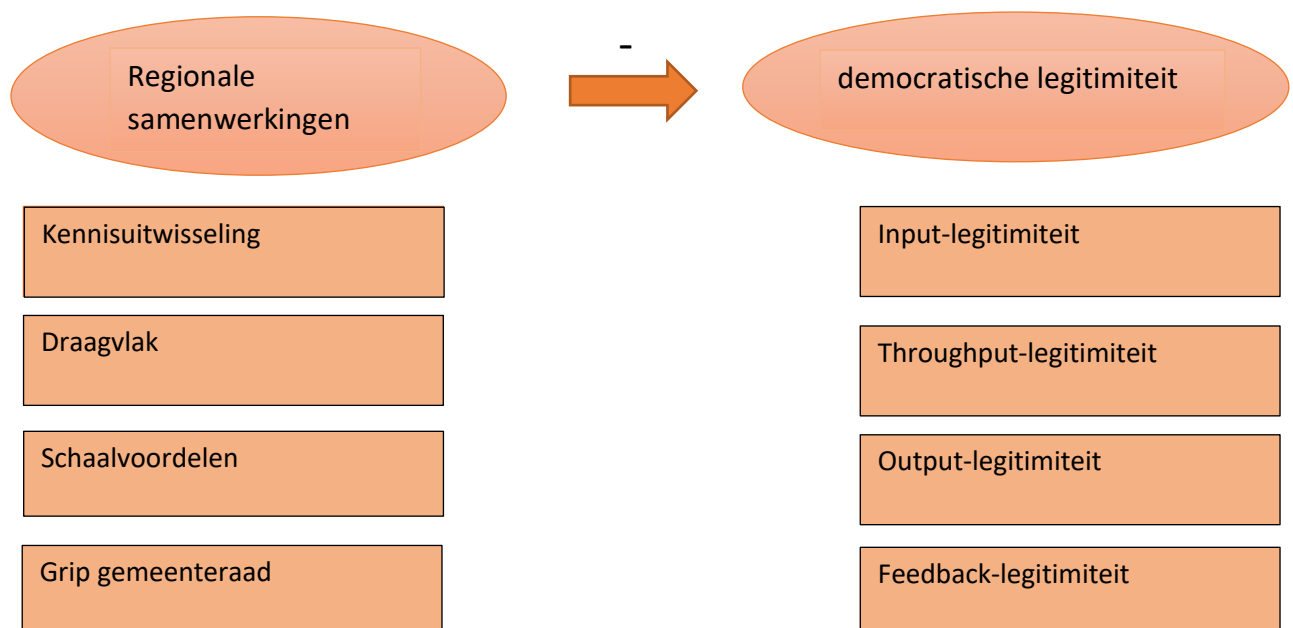
<i>Kernaspect democratie</i>	<i>Democratische vereisten</i>
(1) Bestuur	
Input	(a) steun voor gezagsdragers en systeem (b) participatie om voorkeuren kenbaar te maken (c) representatie
Throughput	(d) deelname aan de besluitvorming (e) besluitvorming via stemmen dan wel argumenteren (f) bescherming van de minderheid
Output/outcomes	(g) responsiviteit van beleid(suitkomsten)
Feedback	(h) verantwoording en terugkoppeling

Figuur 1 Vereisten democratische legitimiteit (Engelenbos & Dhian Ho, 2004)

Verscheidende onderzoekers houden zich al een tijd bezig met de invloed van regionale samenwerking op de lokale democratie. Wat opvalt uit de theorieën tezamen is dat een vermoeden heerst van meer door onmacht dan door onwil bij gemeenteraden. Er is sprake van indirecte vertegenwoordiging en burgers hebben vaak geen idee hoe het zit op regionaal gebied. Raadsleden die actief zijn binnen de regio hebben moeite de betrokkenheid van de gehele gemeenteraad te krijgen. Het begrip 'grip' klinkt abstract en is volgens de theorie nauwelijks te bereiken.

2.1 Conceptueel model

In deze scriptie wordt onderzocht wat de invloed is van regionale samenwerking op democratische legitimiteit bij gemeenteraadsleden in de regio Noordoost-Brabant. Door middel van literatuurstudie is een conceptueel model opgesteld dat een visuele weergave geeft van de twee hoofdconcepten. Regionale samenwerking wordt gezien als verlengd lokaal bestuur en dit heeft effect op de democratische legitimiteit (Peters et al., 2022). Regiobesturen liggen boven de gemeentelijke laag en het gevolg voor gemeenteraden is indirecte invloed over de besluitvorming. Regelingen op een hoger niveau dan de gemeente is volgens de la Fuente & Schaap (2016) gebaseerd op het idee van 'lenen' van legitimiteit van gemeenten (Bekkers et al, 2016). De kennisuitwisseling heeft naar verwachting een grote invloed op alle vormen van legitimiteit (Boogers, 2013). Schaalvoordelen hebben naar verwachting een negatieve invloed op de democratische legitimiteit, aangezien de rol van de gemeenteraad verzwakt. Enerzijds is sprake van taakuitvoering op lokale schaal en anderzijds een schaalvergroting op regionale schaal (Boogers & Reussing, 2019). De negatieve invloed heeft vooral betrekking op de outputlegitimiteit, beslissingen worden veelal door het regionale bestuur gemaakt waardoor de gemeenteraad haar directe invloed verliest. Het verlies van directe invloed van de gemeenteraad resulteert naar verwachting op een negatieve invloed van draagvlak op input- en throughput legitimiteit. Grip van de gemeenteraad bij regionale samenwerking is lastig om te realiseren en heeft een negatieve invloed op de democratische legitimiteit, en nadrukkelijk op throughput legitimiteit. De veronderstelling is dat regionale samenwerking op basis van de theorie een negatieve relatie kent met democratische legitimiteit.

Figuur 2 Conceptueel model

3. Methodologie

Dit kwalitatief onderzoek is uitgevoerd met het doel om aan te geven wat de invloed is van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit in de regio Noordoost-Brabant. Deze uitvoering is een analyse van eerder theoretische veronderstellingen, vermeld in het vorige hoofdstuk. Hiervoor is literatuuronderzoek gedaan, een documentenanalyse gedaan en zijn interviews afgelegd bij gemeenteraadsleden onder alle gemeenten binnen de regio Noordoost-Brabant.

3.1 Operationalisering

De abstracte begrippen uit theoretische veronderstellingen zijn in dit hoofdstuk omgezet in meetbare indicatoren in de praktijk. De concepten 'Regionale samenwerking' en 'Democratische legitimiteit' zijn geoperationaliseerd. Het geoperationaliseerde schema staat in Bijlage 1.

3.2 Dataverzameling

Dit onderzoek dat is verricht is een interpretatieve, naturalistische benadering van de wereld. Hierbij is geprobeerd om fenomenen te begrijpen of interpreteren in termen van betekenissen die mensen eraan geven (Creswell, 2018). De resultaten worden uitgedrukt in woorden. Hiervoor is gekozen omdat bij een interview de opinie en gevoel beter naar voren treedt in vergelijking met een kwantitatief onderzoek. Om een zo genuanceerd mogelijk beeld te krijgen van de probleemstelling zijn meerdere gemeenteraadsleden uit verschillende gemeenten in de regio RNOB geïnterviewd. Het complexe vraagstuk van de invloed van regionale samenwerking op democratische legitimiteit had een gedetailleerde aanpak nodig van het probleem. Dit kon door rechtstreeks met respondenten te praten. Op deze manier kon er een analyse worden gegeven op eerdere theoretische veronderstellingen, maar dan specifiek over de regio Noordoost-Brabant. Daarentegen zou kwantitatief onderzoek een algemeen beeld hebben gegeven over het vraagstuk en zou minder goed geformuleerd kunnen worden over de processen die gemeenteraadsleden ervaren, waarom iemand een bepaalde lichaamshouding aanhield tijdens een interview of de reden vragen waarom iemand iets dwarszit.

Daarnaast is een documentanalyse verricht en een raadplegende vergadering bijgewoond op 10 mei 2023 in gemeentehuis Oss. De documenten komen van de organisatie RNOB, dit zijn onder andere een verslag van de lokale regiotafel in Meierijstad, een toelichting van de verenigde voorbereidende bijeenkomst in de regio Noordoost-Brabant, het 'Hoofdrapport van de Rekenkamercommissies Bernheze, Boxtel en Meierijstad en het verslag van de verenigde voorbereidende bijeenkomsten voor regio Noordoost-Brabant. Deze documenten zijn onderzocht om te observeren en analyseren wat de invloed van regionale samenwerking is op de democratische legitimiteit. Ook hadden de documenten een bijdrage als voorbereiding voor de interviews die zijn gehouden om een beter beeld te krijgen van de regio en de interpretatie van democratische legitimiteit hierbij. Na afloop van de interviews is er nog aan respondenten gevraagd om relevante documenten.

Voor de interviews is sprake van *purposeful sampling*, deze methode is gericht op het verkrijgen van diepgaande informatie over specifieke aspecten van een probleem en omdat deelnemers worden geselecteerd die kunnen bijdragen aan een rijke en gedetailleerde data (Creswell, 2018). Per gemeente is een gemeenteraadslid geïnterviewd die actief is binnen regionale samenwerking in de RNOB. Deze methode is gebruikt om representatieve deelnemers te selecteren die kunnen bijdragen aan het verkrijgen van inzicht in de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit. De strategie voor *purposeful sampling* is een homogene steekproeftrekking aangezien de geïnterviewde gemeenteraadsleden allemaal actief zijn in regionale samenwerking. Het relevante kenmerk dat alle gemeenteraadsleden hadden was dat ze allen actief zijn in een regionale samenwerking. De respondentenlijst staat in Bijlage 3.

Er zijn semigestructureerd interviews gehouden, ook wel half-gestructureerd genoemd waarbij een deel van de gestelde vragen en onderwerpen vooraf is vastgesteld. Het interview en de volgorde van vragen is flexibel en er is ruimte voor volledig vrije antwoorden. Dit bood de respondent genoeg ruimte om op een bepaald thema dieper in te gaan. Dit kan zorgen voor een rijke dataverzameling en diepgaande inzichten aan de hand van deze kwalitatieve-analyse. De interviews zijn gehouden van 20 april tot en met 30 mei, getranscribeerd en gecodeerd om theoretische informatie te maken (Babbie, 2021). De transcripten worden gecodeerd door middel van Atlas.ti. Er is gecodeerd aan de hand operationalisering (Bijlage I).

3.3 Selectie regio, gemeenten en respondenten

Het onderzoek richt zich op de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit in één specifieke regio waarbij 11 gemeenten betrokken zijn. Uit alle elf gemeenten is minimaal één raadslid geïnterviewd. De elf gemeenten binnen deze regio zijn Oss, 's-Hertogenbosch, Meierijstad, Maashorst, Land van Cuijk, Heusden, Vught, Boxtel, Bernheze, Sint-Michielsgestel en Boekel. Factoren waar rekening mee gehouden is bij de selectie van gemeenteraadsleden binnen deze regio waren de grootte van de partij, dat de respondent actief is in de regio en het verschil in opvatting tussen kleine en grote gemeenten. Gemeenteraadsleden zijn geïnterviewd over de variabelen 1) regionale samenwerking en 2) democratische legitimiteit. Redenen voor het selecteren van deze regio was omdat al sinds 2005 stappen zijn gezet om grip te krijgen op regionale samenwerking en dat er weinig onderzoek is gedaan naar de democratische legitimiteit in Noordoost-Brabant. Na het benaderen van de raadsgriffiers per gemeente zijn suggesties gegeven over de selectie van gemeenteraadsleden die actief zijn binnen een regionale samenwerking en open stonden voor een interview. Er is uitsluitend gekozen voor gemeenteraadsleden die actief zijn in een regionale samenwerking per gemeente. Het raadslid die actief is in de regio is willekeurig gekozen uit de suggesties die de raadsgriffiers gaven. De respondentenlijst staat in Bijlage III.

3.4 Validiteit en betrouwbaarheid

Het onderzoek is kwalitatief van aard en dit brengt voor- en nadelen mee met betrekking tot validiteit en betrouwbaarheid. Validiteit verwijst naar de nauwkeurigheid en relevantie van de resultaten en of de uitkomsten inhouden wat ze daadwerkelijk in moeten houden. Betrouwbaarheid geeft aan dat een bepaalde aanpak consistent is bij verschillende projecten en onderzoekers. Een onderzoek is betrouwbaar als de uitkomsten hetzelfde zijn als je de meting of het hele onderzoek op dezelfde manier nog een keer uitvoert (Creswell, 2018).

Om de validiteit te waarborgen is het van belang om te zorgen voor interviewvragen en antwoorden die relevant zijn voor het onderwerp van het onderzoek. Enkele vragen of richtlijnen die vooraf zijn vastgesteld meten wat gemeten moet worden. Dit wordt ook wel constructvaliditeit genoemd. De interne validiteit is groot omdat bij casestudies veel in de diepte wordt ingegaan (Creswell, 2018). Door alleen gemeenteraadsleden te interviewen die actief zijn in regionale samenwerkingen maken ze allen onderdeel uit van een populatie. Hierdoor is het onderzoek afgebakend naar alleen gemeenteraadsleden die actief zijn in regionale samenwerkingen en zijn ze representatief voor de doelgroep actieve raadsleden in regionale samenwerkingen. Er kan hierdoor gegeneraliseerd worden. Dit zorgt ervoor dat de externe validiteit hoog is. Ten slotte zijn de interviews opgenomen en getranscribeerd en konden hierdoor de interviews en gegevens nauwkeurig worden gecontroleerd.

Het waarborgen van de betrouwbaarheid in het onderzoek is gedaan door triangulatie. Het gebruik van triangulatie helpt om de betrouwbaarheid van de resultaten te vergroten door meerdere bronnen en methoden te gebruiken. Datatriangulatie toepassen in het onderzoek zorgt voor een completer en gedetailleerder inzicht in een bepaald fenomeen. Er is vanuit meerdere uitgangspunten een probleem benaderd en geanalyseerd. Er is geanalyseerd vanuit documenten over regionale samenwerkingen, de praktische bevindingen en de bestaande literatuur. Een casestudie combineert datamethoden om de betrouwbaarheid hoog te houden. Op deze manier kan een compleet beeld worden verkregen over de case als geheel door het toepassen van triangulatie (Creswell, 2018).

4. Wat is de invloed van regionale samenwerkingen op de democratische legitimiteit in Noordoost-Brabant?

De bevindingen, die door middel van interviews en documenten zijn verkregen, worden in dit hoofdstuk per dimensie behandeld. Allereerst zijn de dimensies die horen bij 'Regionale samenwerking' uitgewerkt. Daaropvolgend zijn de dimensies uitgewerkt die horen bij 'Democratische legitimiteit'. Per dimensie zijn de indicatoren behandeld (zie Bijlage I) en de belangrijkste bevindingen vermeldt. Hierbij is een analyse gemaakt van welke verbanden gelegd kunnen worden tussen de verschillende indicatoren en de dimensies om een helder beeld te krijgen over de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit in de regio Noordoost-Brabant.

4.1 Regionale samenwerking

Kennisuitwisseling

Uit de interviews blijkt dat een minderheid van de respondenten aangeeft makkelijker informatie uit te wisselen in de eigen gemeenteraad dan in een klankbordgroep of regiotafel (respondent A, D & G). Vier van de twaalf geïnterviewde gemeenteraadsleden, die actief zijn in de regio, zit in de klankbordgroep RNOB. De klankbordgroep stelt visies op en probeert de gemeenteraden zoveel mogelijk mee te geven over de regionale samenwerking in de vorm van informatievoorziening (respondent F). De functie van de klankbordgroep is in de regio Noordoost-Brabant driedelig: meedenken en ervaringen uitwisselen over de inhoud van regionale bijeenkomsten, adviseren over de verbinding tussen de regio en de eigen gemeenteraad en het bewaken van het proces om gemeenteraden op tijd te informeren (Brabant, 2023). Twee van de twaalf geïnterviewde neemt deel aan een lokale regiotafel, een instrument om inzicht te geven wat op de regioagenda staat (respondent D & J). Dit houdt het agenderen van de regionale samenwerking in en om belangrijke punten eruit te halen die besproken worden in de gemeenteraad. De aanwezigen bij de lokale regiotafel wisselen van gedachten over agendering, afspraken en een vooruitblik naar komende bijeenkomsten (Meijerijstad, 2021). De instelling van een lokale regiotafel is bedoeld om de samenwerking tussen het college en de raad te verbeteren en vorm te geven. De contactmomenten variëren van de klankbordgroep tussen vier en acht keer per jaar. Voor de regiotafel is dit vier keer per jaar.

Daarentegen geeft de meerderheid van de geïnterviewde gemeenteraadsleden aan dat informatie makkelijk wordt gedeeld tussen verschillende gemeenteraadsleden uit verschillende gemeenten, dit komt mede doordat het in een klankbordgroep gaat over het proces in plaats van de inhoud. Zo geeft een respondent aan dat over het proces praten in plaats van de inhoud, het laagdrempeliger maakt waardoor gemeenteraadsleden zich comfortabel voelen om zijn of haar visie te kunnen geven (respondent E).

Negen van de twaalf geïnterviewde gemeenteraadsleden weet wat er aan de orde is op de

regioagenda, deze is openbaar en is zichtbaar. Daarentegen geven de andere drie respondenten aan dat het niet overzichtelijk is en ze hierdoor niet altijd op de hoogte zijn van wat speelt binnen de regio (respondent A, B & C). De enorme hoeveelheid aan stukken maakt het lastig voor een gemeenteraadslid om er de essentiële informatie uit te halen. De informatievoorziening is gefragmenteerd en het is vaak niet duidelijk wie wat doet en het lastige taalgebruik maakt het nog ingewikkelder. De informatie vanuit de RNOB had volgens gemeenteraadsleden vaak het karakter van reclamefolders dan dat het inzichtelijk was wat de resultaten waren van de uitgezette ambities (van den Heuvel et al., 2019). Respondenten geven aan dat het noodzakelijk is om de informatie concreter en korter te formuleren in leesbare taal. Ten slotte speelt bij elke respondent afhankelijkheid een belangrijke rol bij regionale samenwerking en kennisuitwisseling. De gemeenten beseffen goed dat niet alles zelf kan worden gedaan. Als individuele gemeenten kun je niet alles volledig faciliteren, daar kan een regionale samenwerking goed bij helpen (respondent A, D & F). Daarnaast geeft respondent K het volgende aan: “Als je niet afhankelijk bent van elkaar, dan kun je het ook niet samen doen” (respondent K).

Analyse

De fysieke contactmomenten aan de regiotafel en klankbordgroep zorgen ervoor dat informatie wordt gedeeld en ervaringen worden uitgewisseld. Omdat de contactmomenten met de betrokken gemeenteraden over het proces gaan en minder over de inhoud, is er ruimte voor een open gesprek waardoor gemakkelijk informatie wordt gedeeld tussen gemeenteraadsleden. Gemeenteraadsleden hebben hierdoor beter zicht op de regioagenda en weten wat speelt in de regio. Hoewel er positieve waardering is voor het delen van informatie tussen gemeenteraadsleden uit verschillende gemeenten zijn er ook beperkingen, zoals het overzichtelijk houden van informatie en het vinden van de juiste balans tussen lokale en regionale belangen met betrekking tot afhankelijkheid.

Draagvlak

Gemeenteraadsleden ervaren zowel directe als indirecte invloed op regionale samenwerking. Volgens de meerderheid van de respondenten kan er vanuit de gemeenteraad nooit direct bestuurd worden en vindt de regionale samenwerking plaats op het niveau van de uitvoering. Ook komen stukken vaak te laat waardoor de raad weinig invloed heeft en dit wordt door een aantal respondenten ervaren als mosterd na de maaltijd (respondent D, E & H). Deze stukken worden daarnaast in ingewikkelde specialistische taal geschreven die door een aantal respondenten niet altijd even goed wordt begrepen (van den Heuvel et al., 2019). De meningen zijn verdeeld onder gemeenteraadsleden over hun invloed op de regionale samenwerking door de jaren heen. Een respondent geeft aan dat er genoeg mogelijkheden zijn om invloed uit te oefenen en dat iedere gemeenteraadslid hier gebruik van zou

moeten maken. Een andere respondent geeft aan dat er nauwelijks tot geen invloed is op regionale samenwerking en dit niet is veranderd (respondent H). De raadplegende vergadering is een manier om directe invloed uit te oefenen als gemeenteraadslid op regionale samenwerking, dat ook zo wordt ervaren (respondent D & J). De raadplegende vergadering heeft als doel om gemeenteraadsliden in de regio te verbinden met regionale doelen en resultaten uit de samenwerkingsagenda. Ook kunnen gemeenteraadsliden bij een raadplegende vergadering een nieuw thema inbrengen of wijzigingsvoorstellen bespreken (Brabant, 2023). Voordat de stukken in de gemeenteraad komen, vindt een raadplegende vergadering plaats waar ieder raadslid van de elf gemeente binnen de regio welkom is. Gemeenteraadsliden hebben de mogelijkheid om wijzigingsvoorstellen te geven op die stukken. Door middel van stemmen moet het bestuur bij een meerderheid van een wijzigingsvoorstel dit overnemen en komt dit weer terecht bij de gemeenteraden die zelf de stukken gaan vaststellen. Opvallend hierbij is dat respondent D aangeeft dat maar een handvol gemeenteraadsliden van deze manier van invloed afweet. De meerderheid van de respondenten geeft wel aan dat de instrumenten zoals een regiotafel, raadplegende vergadering en een klankbordgroep wel de invloed van gemeenteraadsliden versterken en de bekendheid van regionale samenwerking vergroten.

“Het is lokale democratie met maximale regionale invloed en kan gezien worden als democratische winst omdat er directe invloed is als raadslid. Het probleem hierbij is dat het aantal raadsleden dat dit weet maar op een paar handen te tellen is” (respondent D).

Daarnaast wordt door de klankbordgroepsleden indirecte invloed ervaren. Er is door middel van de klankbordgroep meer invloed dan direct uit de raad maar het blijft een richtlijn of advies dat je als raadslid geeft in plaats van dat er iets wordt beslist (respondent A, E, F, J & K). Door middel van de voorbereidende gesprekken in de klankbordgroep is er als raadslid invloed en wordt een selectie gemaakt waar de focus op wordt gelegd (van den Heuvel et al., 2019). Door de voorbereidende vergaderingen kan een breder en krachtiger geluid georganiseerd worden dan enkel met de eigen raad (respondent A, B, D, & J). Maar wat de meerderheid van de respondenten indirect aangeeft is het volgende: als raadslid kun je wel richting aangeven maar verwacht niet dat de invloed betekent dat je ook je zin zal krijgen. Dat is al snel een verkeerde verwachting.

Analyse

Zowel direct als indirect is sprake van invloed van gemeenteraadsliden op regionale samenwerking. Hoewel directe besturing beperkt lijkt, zijn instrumenten zoals de raadplegende vergadering en klankbordgroepen nuttige manieren om invloed uit te oefenen op regionale samenwerking als gemeenteraadslid. Ondanks deze instrumenten die gemeenteraadsliden kunnen gebruiken komt naar voren dat de invloed onvoldoende is.

Schaalvoordelen

De opvattingen over de verhoudingen, qua grootte en aantal inwoners, per gemeente zijn verdeeld. Als voorbeeld zal er een balans gevonden moeten worden in de regio tussen woon- en baangelegenheid. In dit geval hangt het behouden van de jeugd samen met het aanbieden van voldoende woningen en als individuele gemeente kun je niet in beide volledig faciliteren, daar kan de regio mee helpen en wordt ervaren als schaalvoordeel (respondent F). Een respondent geeft het belang van schaalvoordelen als volgt aan: "Één gemeente is geen eiland, in vrijwel alle vraagstukken waar we mee te maken hebben is regionale samenwerking van belang" (respondent D).

De meerderheid van de respondenten geeft aan dat geen onderscheid wordt ervaren tussen de gemeenteraden op het gebied van verhoudingen. Elke gemeente is vertegenwoordigd en er wordt geen onderscheid gemaakt in de grootte van de gemeente, in de vorm van hun rol als gemeenteraad bij regionale samenwerking bij adviescommissies, regioavonden of de klankbordgroep. De belangrijkste bevinding hierbij is dat de gemeenteraadsleden hun stempel moeten drukken en de kleinste gemeente Boekel vaak het voortouw neemt en betrokken is (respondent E, J & L). Een minderheid geeft aan dat er gevoelsmatig wel een onderscheid zit. Zo geeft respondent J het aan: "We kunnen als kleine gemeente niet alles en overall 100% aan meedoen waar een grotere gemeente dat makkelijker kan, denk ik" (respondent J).

De ervaringen met de werkdruk voor gemeenteraadsleden die zich bezighouden met regionale samenwerking is verdeeld. Zo geeft een groter deel aan dat een gemeenteraadslid zelf kiest welke thema's hij of zij belangrijk vindt vanuit het programma en niet veel last van te hebben van werkdruk. Een aantal respondenten zaten in een grote fractie (van minimaal zeven gemeenteraadsleden) waar onderwerpen gemakkelijker worden verdeeld dan bij een kleinere fractie. Daarentegen geeft een minderheid aan dat de werkdruk toeneemt bij een regionale samenwerking, dit komt mede door de extra bijeenkomsten en de reistijd.

Analyse

Regionale samenwerking kan worden gezien als een schaalvoordeel. Binnen de regio Noordoost-Brabant wordt geen onderscheid ervaren tussen gemeenteraden met betrekking tot de grootte van de gemeente. Wel zijn enkele gevoelsmatige verschillen met betrekking tot de capaciteit van kleinere gemeenten. Het is belangrijk om schaalvoordelen te koppelen aan het behoud van de lokaal-politieke gemeenschap. Regionale samenwerking kent per gemeente een bestuur dat moet bepalen hoe iets wordt gedaan en de politieke identiteit moet bewaken bij schaalvoordelen. De ervaringen met de vraag of de werkdruk toeneemt bij gemeenteraadsleden die actief zijn in de regionale samenwerking

varieert. De werkdruk heeft te maken met de grootte van de partij, een minder grote factor is de grootte van de gemeente.

Grip gemeenteraad

De mate van controle wordt door de meerderheid van gemeenteraadsleden bij regionale samenwerking als zwak ervaren. Onder 'grip' wordt verstaan dat er wordt gewerkt binnen de doelstellingen die de gemeenteraad oplegt (respondent F & G). Door regelmatig te overleggen en meegenomen te worden om bepaalde regionale stukken te amenderen, heerst een gevoel van grip op de regionale samenwerking door enkele respondenten (respondent A, D, F, I & L). Ook wordt verondersteld dat de kwaliteit van het gemeenteraadslid cruciaal is om grip te krijgen op regionale samenwerking. Hierbij geeft respondent G het volgende aan: "Het ene raadslid is beter in staat om een wethouder te beïnvloeden dan een ander en de ene wethouder is beter in staat de zaken op regionaal niveau te regelen" (respondent G).

Wat opvalt is dat een aantal respondenten aangeeft te weinig zicht te hebben op de rol van de gemeenteraad bij regionale samenwerking (respondent B, C, D, F & J). De onduidelijkheid over de rol en positie maakt het ingewikkeld voor gemeenteraadsleden om controle uit te voeren. Verschillende verbeteringen die zijn ingezet door de Regio Noordoost-Brabant hebben niet geleid tot een positiever beeld voor gemeenteraadsleden met betrekking tot de afstand (van den Heuvel et al., 2019). Verder wordt aangegeven door respondenten dat het belangrijk is om vooraf betrokken te zijn bij een regionale samenwerking, hierdoor kan een selectie worden gemaakt met betrekking tot onderwerpen wat als meer controle en grip wordt ervaren (respondent A, D, F & G).

Daarentegen ervaart elke respondent afstand bij regionale samenwerking, voor gemeenteraadsleden ligt het soms simpelweg niet binnen hun mandaat maar bij het bestuur en college, die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering (van den Heuvel et al., 2019). Zo geeft een respondent aan dat gemeenteraadsleden bewust moeten worden van de kaderstellende- en controlerende taak die ze hebben en niet overal over mee willen praten (respondent G). Zaken worden afstandelijk beschreven en gemeenteraadsleden geven aan alsof het lijkt dat ze mogen weten waarover het gaat (van den Heuvel et al., 2019). Er is een afstand bij gemeenteraadsleden en regionale samenwerking maar de klankbordgroep is een middel om die afstand te verkleinen (respondent F, J & K). De regionale samenwerking moet gezien worden op het niveau van de uitvoering, dit zorgt ervoor dat de gemeenteraad meer op afstand staat (respondent G): "De afstand is er maar je weet dat alleen zaken worden besproken in het verlengde en in het belang van de samenwerking tussen gemeenten" (respondent G).

Interesse in regionale samenwerking is een belangrijke factor om hier als raadslid tijd en energie in te steken, verder is de grootte van de eigen fractie van belang (respondent C, G & J). Ook

krijgen gemeenten steeds minder middelen en meer taken van het Rijk, wat het noodzakelijk maakt om als gemeente samen te werken waardoor de interesse in regionale samenwerking wordt vergroot. Kleinere fracties binnen de gemeenteraad moeten keuzes maken in onderwerpen en de regionale samenwerking wordt dan al gauw secundair qua interesse. Verder neemt de attentiewaarde af omdat de regio buiten de gemeentegrenzen ligt, een raadslid kiest dan eerder voor de discussies binnen de eigen gemeente dan in de regio Noordoost-Brabant (respondent D, F & J). Zo stelt respondent F dat er bij wijze van spreken vaker een voorkeur is voor de discussie over de kap van bomen in de eigen gemeente dan het arbeidsmarktbeleid in de regio. De meerderheid van de respondenten geeft aan dat de interesse voornamelijk in de eigen gemeente ligt.

Analyse

Er wordt over het algemeen een beperkte mate van controle ervaren bij regionale samenwerking. Er zal altijd een gevoel van afstand zijn voor gemeenteraadsleden bij regionale samenwerking en het besef dat de uitvoering buiten de verantwoordelijkheid ligt van de gemeenteraad. De nadruk bij regionale samenwerking ligt op de uitvoerende rol door het college waardoor gemeenteraden op afstand komen te staan. De kwaliteit van het raadslid, de grootte van de fractie en de interesse in regionale samenwerking spelen een rol in de ervaren grip bij regionale samenwerking. Een opvallende constatering is dat door het ontbreken van kennis, een raadslid nog meer afstand ervaart en de interesse in regionale samenwerking langzaam maar zeker wegebt. Gemeenteraden hebben te maken met indirecte vertegenwoordiging bij regionale samenwerking. Daarnaast zijn gemeenteraadsleden niet altijd in staat om betrokken te zijn en grip te krijgen op regionale samenwerking onder andere door te weinig tijd en interesse.

Deelconclusie dimensie regionale samenwerking

Kennissuitwisseling is een belangrijk middel om de democratische legitimiteit bij regionale samenwerking te versterken. De informatievoorziening is niet optimaal en bestaat uit teveel en ingewikkelde stukken die niet voor ieder raadslid te begrijpen zijn. Doordat de informatievoorziening niet optimaal is, heeft dit invloed op de interesse en daarbij het gebrek van grip en controle als gemeenteraad op de regionale samenwerking. Dit zorgt er mede voor dat de interesse bij gemeenteraadsleden wegebt terwijl het steeds belangrijker wordt om samen te werken tussen verschillende gemeenten en collectieve beslissingen te laten ontstaan om de democratische legitimiteit te verbeteren.

De klankbordgroep en raadplegende vergaderingen zijn twee krachtige instrumenten die iedere respondent aanmoedigt. Deze instrumenten zijn nuttig om kennissuitwisseling te realiseren en de betrokkenheid en interesse voor gemeenteraadsleden in regionale samenwerking te versterken.

Daarentegen speelt de toename van de werkdruk een kleine rol voor een raadslid die zich actief bezighoudt in de regio. Ondanks de instrumenten in de regio die gemeenteraadsleden hebben om invloed uit te kunnen oefenen, wordt de invloed als onvoldoende gewaardeerd.

4.2 Democratische legitimiteit

Inputlegitimiteit

Uit de bevindingen blijkt dat de vertaling van regionale samenwerking naar het lokale niveau de democratische legitimiteit ingewikkeld maakt. Middelen om te participeren aan de regionale samenwerking zijn onder andere regiobijeenkomsten, raadplegende vergaderingen, adviescommissies en regiotafels. Gemeenteraden worden zo aan de voorkant in positie gebracht (Brabant, 2023). Hierin heeft elke respondent aangegeven dat de wensen en belangen kunnen worden uitgesproken. Er zijn meerdere inspraakmogelijkheden om het bestuur te adviseren. Vanuit de klankbordgroep geeft het merendeel aan voor het algemeen belang van de gemeente te gaan.

Over de uitgesproken wensen en belangen zijn de respondenten duidelijk. Hierbij is de overgrote meerderheid van mening dat er genoeg ruimte is om de wensen en belangen uit te spreken. Dit gebeurt veelal bij de klankbordgroep en raadplegende regiovergadering. Het doel van raadplegende vergaderingen is een opiniërende raadpleging over de inhoud van de Prioriteitennota behorende bij de samenwerkingsagenda van de regio Noordoost-Brabant (RNOB, 2023.) Gemeenteraadsleden die actief zijn in de regio kunnen op deze manieren deelnemen aan de regionale samenwerking. Respondenten geven hierbij aan dat ze ervoor willen zorgen dat de specifieke belangen en behoeften van hun eigen gemeenschap worden erkend en meegenomen in de regionale samenwerking (respondent D, G & J). De representatie ligt bij het algemeen belang van de gemeente. De mogelijkheid om standpunten en ideeën naar voren te brengen is aanwezig. Hierbij is het als raadslid van belang om deel te nemen aan een raadplegende vergadering om te participeren en ervoor te zorgen dat besluiten worden genomen waar je zelf als raadslid of raad ook achter staat (Respondent F).

Opvallend is dat bijna elke respondent aangeeft bij regionale samenwerking dat ze zich representeren voor het algemeen belang van de gemeente. Zo geeft een respondent G het volgende aan om dit te verduidelijken:

"Het kan best zijn dat je besluiten moet nemen in een breder belang en daarmee het belang van je kern tekort doet. Hierbij is de opvang van Oekraïners een vraagstuk waarbij er echt in het breder belang besluiten worden genomen" (respondent G).

Analyse

Hoewel er inspraakmogelijkheden zijn en gemeenteraadsleden zich kunnen inzetten voor de belangen van hun gemeente is de vertaling van regionale samenwerking naar lokaal niveau een uitdaging. Handelen uit specifieke belangen van de gemeente en anderzijds het nemen van beslissingen in het bredere belang van de regio zijn lastige afwegingen voor gemeenteraadsleden. Wel zijn er voldoende mogelijkheden om bestuurders van de regionale samenwerking vragen te stellen en ter verantwoording te roepen. Door de mogelijkheden om deel te nemen aan de regionale samenwerking is sprake van voldoende inputlegitimiteit.

Throughputlegitimiteit

De meningen over de vraag of gemeenteraadsleden tevreden zijn over hun kaderstellende mogelijkheden zijn verdeeld. Een belangrijk punt waarom gemeenteraadsleden niet tevreden zijn over de kaderstellende mogelijkheden ligt aan 'teveel stukken' die hen wordt aangeboden, deze stukken worden ook met regelmaat te laat aangeleverd om er nog een mening over te vormen (respondent B, C, F, H & J). Ook wordt vaak niet opgeschreven in de stukken die gemeenteraadsleden ontvangen wat is afgesproken. Dit maakt het ingewikkeld voor een raadslid om zijn of haar kaderstellende rol uit te kunnen voeren. Verder geeft een respondent aan dat de gemeenteraad niet veel te zeggen heeft en alleen een mooie tip meegegeven kan worden aan het bestuur (respondent J). Vervolgens gaat deze tip naar het regiobestuur en die kunnen een zienswijze naast zich neerleggen en de stukken uiteindelijk zelf vaststellen.

Daarentegen voelen gemeenteraadsleden zich wel gehoord bij de raadplegende regiovergadering, hierbij wordt gepeild wat het draagvlak is voor bepaalde koerswijzingen. De respondenten voelen zich op deze wijze gehoord, serieus genomen en op gelijke voet gewogen (respondent B, C, D, F, I & J). Volgens respondent D maakt dit de regionale samenwerking een stukje democratischer: "De steun en besef voor het begrijpen van andere belangen bestaat omdat we elkaar zien bij bijeenkomsten en vergaderingen" (respondent D).

De afweging voor gemeenteraadsleden in de procedure om zich uit te spreken over een beslissing van een regionale samenwerking is daarentegen al snel gemaakt. Zo wordt als voorbeeld gegeven dat het veel tijd kost om een zienswijze te moeten schrijven van een begroting omdat gezorgd moet worden dat een groot deel van andere gemeenteraden binnen de regio diezelfde zienswijzen overnemen (respondent J). De gemeenteraad kan een oplossingsrichting aangeven voor een vraagstuk, maar het besluit wordt genomen door het bestuur. De meerderheid ervaart hierbij een beperkte mate van kaderstelling bij het besluitvormingsproces.

Analyse

Het grote aantal stukken, de late levering daarvan en het ontbreken van duidelijke concrete stukken en besluiten maken het ingewikkeld om als gemeenteraad goed kaders te stellen. De betrokkenheid bij de besluitvorming is er maar het kan beter. Door de beschikbare instrumenten is er genoeg ruimte om je als gemeenteraadslid uit te spreken. Aan de hand van klankbordgroepen en raadplegende vergaderingen is het voldoende om gehoord te worden en betrokken te zijn bij de besluitvorming van regionale samenwerking. De throughput-legitimiteit bij regionale samenwerking is niet optimaal maar wel voldoende. Het kan altijd beter en vooral op het gebied van kaderstelling door gemeenteraden bij regionale samenwerking.

Outputlegitimiteit

Een nadeel volgens de respondenten van de regionale samenwerkingsverbanden in de regio is dat het vaak niet duidelijk is wat de klankbordgroep of raadplegende vergadering heeft bijgedragen aan een bepaald raadsvoorstel (respondent D, F, G & K). Dit maakt het lastig om te achterhalen wat het resultaat is van de input als gemeenteraadslid. De resultaten zijn niet duidelijk in te zien over wat de bijdrage hiervan is geweest (respondent F). Daarnaast geeft iedere respondent aan te willen weten wat de bijdrage en meerwaarde is geweest van de regionale samenwerking en wat elke gemeente ervoor terugkrijgt. Zo geeft respondent F het volgende aan: "Soms heb ik de behoefte dat ik wil zien wat deze regionale samenwerking terugvertaald naar onze gemeente. Het blijft op regionaal niveau hangen terwijl je als raadslid wil weten wat de regio betekent voor de eigen gemeente" (respondent F).

Opvallend is dat de prestaties van regionale samenwerking vaak niet gerelateerd zijn aan de behoeften van gemeenteraden. Respondenten geven dit aan en komt mede door de onduidelijkheid over de bijdrage en meerwaarde dat niet op papier staat (respondent B, C & J). Als een raadslid niet weet wat met zijn of haar bijdrage is gedaan, wordt het ingewikkeld om aan te geven dat de prestaties van regionale samenwerking gerelateerd zijn aan de behoeften van gemeenteraden met betrekking tot responsiviteit (respondent A, D, & F). Daarentegen geeft een respondent aan dat de prestaties wel gerelateerd zijn aan de behoeften van gemeenteraden omdat voor het algemeen belang iedereen een goede stevige regionale samenwerking wil met de juiste prioriteiten (respondent E).

Analyse

Doordat het niet duidelijk is wat de bijdrage en het resultaat is van de regionale samenwerking heeft dit invloed op verschillende factoren. Er is een gebrek van transparantie en communicatie over de bijdrage en resultaten van regionale samenwerkingsverbanden. De outputlegitimiteit is onvoldoende omdat het resultaat van de regionale samenwerking vaak niet duidelijk is en daardoor ook niet de

meerwaarde van de ontwikkeling van de eigen gemeente. Het besluit wordt vaak geaccepteerd door gemeenteraden, meer door onmacht dan door onwil.

Feedbacklegitimiteit

De meerderheid van de respondenten geeft aan dat een regionaal besluit of vergadering wel wordt teruggekoppeld in een bijeenkomst of in de raadszaal, maar dat dit meer op regionaal niveau plaatsvindt. Gemeenteraadsleden willen tijdens de terugkoppeling zien en horen wat dit betekent voor de eigen gemeente. Dit resulteert in een terugkoppeling die niet concreet is en het voor sommige respondenten ervaren kan worden als ver afliggend van de belevingswereld (respondent D, F & L).

Gemeenteraadsleden die in de klankbordgroep zitten zijn verantwoordelijk voor terugkoppeling van een besluit naar de gemeenteraad, dit is een vast agendapunt (Respondent E, K). Ook wordt de raad geïnformeerd in de vorm van een raadsinformatiebrief. Deze verantwoordelijkheid nemen gemeenteraadsleden maar het probleem ligt echter bij het college volgens een aantal respondenten. Hierbij is een investering in de relatie tussen college en de raad belangrijk voor het ophalen en terugkoppelen van de stand van zaken (Brabant, 2023). De afspraak dat het college na een regiovergadering in de eerstvolgende commissievergadering kort aangeeft waarover is vergaderd en wat de stand van zaken maar dit wordt vaak niet nageleefd. Geconstateerd is dat binnen de gemeenten Bernheze, Boxtel en Meierijstad nauwelijks afspraken bestaan over de wijze waarop het college van B&W de gemeenteraden vooraf of achteraf informeren (van den Heuvel et al., 2019). Verder wordt door gemeenteraadsleden in regiotafels belangrijke regiopunten geagendeerd maar wordt tijdens een bijeenkomst of raadszaal niet ingegaan op de punten die zijn geagendeerd (Respondent D, J). De terugkoppeling is volgens een klein aantal respondenten slecht en niet inhoudelijk. Ter illustratie is in Boekel sprake van tussentijdse rapportages maar mist de dialoog. Hierbij is belangrijk om met elkaar in gesprek te gaan over waarom iets op een bepaalde manier is gegaan en wat dat betekent in de toekomst voor de gemeente en de regio (Respondent L). Ten slotte zijn er genoeg middelen om feedback te geven op een besluit voor een raadslid. Dit kan in de vorm van een motie, een amendement en tijdens een raadplegende regiovergadering. De middelen zijn ruim voldoende waarin openbaar vragen gesteld kunnen worden (respondent I).

Analyse

Er is overduidelijk behoefte aan een betere vertaling van regionale besluitvorming naar lokaal niveau. De terugkoppeling is vaak niet concreet en er is behoefte aan meer dialoog en inzicht over de betekenis van regionale besluiten voor de gemeente en de regio. Dit is een blinde vlek waarbij niet goed terugvertaald kan worden door het college van B&W over eerdere regionale vergaderingen of besluiten. Hierdoor voelen gemeenteraadsleden zich minder verantwoordelijkheid met betrekking tot

hun rol en bevoegdheden. Het naleven van afspraken over de terugkoppeling van het college van B&W is een heikel punt omdat dit de gemeenteraad lastiger in staat stelt om terugkoppeling en verantwoording te geven. Er is ruimte voor verbetering op het gebied van feedbacklegitimiteit.

Deelconclusie democratische legitimiteit

De vier vormen van democratische legitimiteit zijn allemaal cruciaal voor het proces van regionale samenwerking waarmee gemeenteraadsleden te maken hebben. Gemeenteraadsleden ervaren moeilijkheden bij het balanceren tussen de belangen van de eigen gemeente en besluitvorming in het belang van de regio. Desondanks is er aangegeven dat er voldoende instrumenten zijn om de wensen en belangen kenbaar te maken en te participeren in de regionale samenwerking. Raadsleden voelen zich wel gehoord bij klankbordgroepen en raadplegende vergaderingen. Deze instrumenten zorgen voor een verbeterde democratische legitimiteit omdat gemeenteraadsleden invloed kunnen uitoefenen op de besluitvorming.

Verder is er een gebrek aan communicatie en transparantie over de bijdrage van regionale samenwerkingsverbanden. Het ontbreken van duidelijkheid en informatie maakt het ingewikkeld om de bijdrage van regionale samenwerking te relateren aan de behoeften van gemeenteraden. Zo kan een gemeenteraadslid lastiger handelen vanuit een rechtvaardig en juist oogpunt en ontstaat er een disbalans tussen lokale en regionale belangen.

Er is een sprake van een blinde vlek bij de vertaling en terugkoppeling van regionale besluiten naar de eigen gemeente en van het college van B&W naar de gemeenteraad toe. Terugkoppelingen zijn vaak niet concreet en er ontbreekt dialoog. Net als bij outputlegitimiteit is weinig inzicht over de resultaten van de regionale samenwerking voor de eigen gemeente. Het is belangrijk om inspraakmogelijkheden te benutten en ervoor te zorgen dat gemeenteraadsleden voldoende deel nemen aan regionale samenwerking en de belangen blijven behartigen.

Samenhang regionale samenwerking en democratische legitimiteit

Kennisuitwisseling is cruciaal om de democratische legitimiteit te versterken en heeft de meeste invloed op de dimensies input-legitimiteit en feedback-legitimiteit van democratische legitimiteit. De kennisuitwisseling heeft een grote invloed op de input-legitimiteit, concretere informatie kan ervoor zorgen dat gemeenteraadsleden vaker deelnemen aan een regionale samenwerking en de afhankelijkheid ervan inzien. Daarnaast is de kennisuitwisseling in de vorm van informatievoorziening relevant bij de terugkoppeling, bij de dimensie feedback-legitimiteit, omdat het volgende besluit hierop voortbouwt.

Draagvlak is bepalend voor de input- en throughput-legitimiteit, de inspraakmogelijkheden met betrekking tot invloed die gemeenteraadsleden hebben zijn waardevol en hebben grote invloed

op de betrokkenheid en deelname bij regionale samenwerking. Het uitoefenen van invloed is het meest effectief bij voorbereidende vergaderingen (input-legitimiteit).

Schaalvoordelen bleek de minst relevante dimensie te zijn. Er kan niet hard worden gemaakt bij welke dimensie van democratische legitimiteit de schaalvoordelen de meeste invloed hadden.

De ervaren grip van de gemeenteraad heeft de meeste invloed bij de input- en feedback-legitimiteit. Om controle te ervaren moet de betrokkenheid er ook zijn. Raadplegende vergaderingen zijn mogelijkheden om deel te nemen en wensen en belangen uit te spreken (input-legitimiteit). Dit vergroot de controle en interesse op regionale samenwerking. Verder is het zonder een goede terugkoppeling over regionale samenwerking (feedback-legitimiteit) voor een gemeenteraad ingewikkeld om een goede rol in te nemen als controleur.

5. Conclusie

Dit hoofdstuk bevat de beantwoording van de centrale vraag. Daarnaast worden vanuit de analyse en conclusie aanbevelingen gedaan om de democratische legitimiteit bij regionale samenwerking te verbeteren.

De centrale vraag voor dit onderzoek luidt:

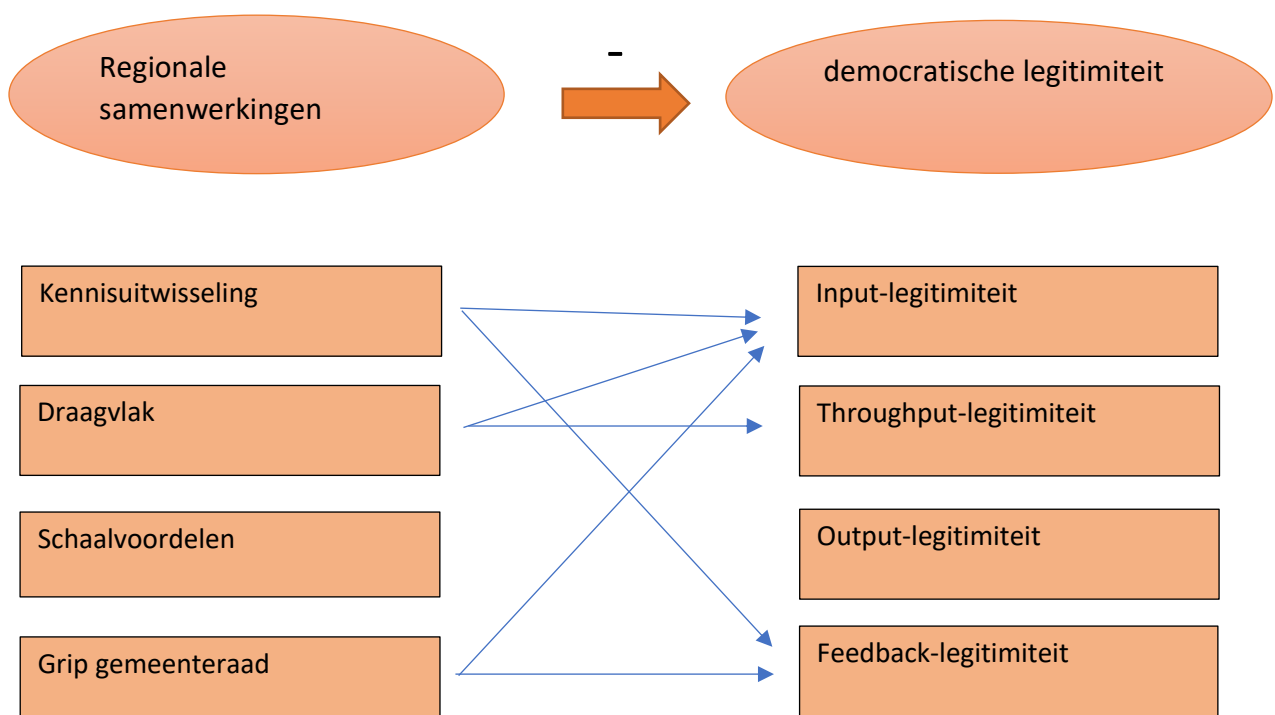
Wat is de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit van gemeenteraadsleden die actief zijn in de regio Noordoost-Brabant?

Uit de bevindingen is gebleken dat regionale samenwerking een negatieve invloed heeft op de democratische legitimiteit voor gemeenteraadsleden in de regio Noordoost-Brabant. Daarentegen hebben gemeenteraadsleden weldegelijk diverse instrumenten tot hun beschikking om de democratische legitimiteit te verbeteren. Er is geen duidelijke vertaling van regionale samenwerking naar het lokale niveau. De informatievoorziening in de vorm van aangeleverde stukken aan de gemeenteraad is niet overzichtelijk en bestaat uit ingewikkelde stukken. De kennisuitwisseling is cruciaal voor gemeenteraadsleden om op de hoogte te zijn van de laatste ontwikkelingen bij een regionale samenwerking.

Het draagvlak is bepalend voor de input- en throughput-legitimiteit. De invloed die gemeenteraadsleden kunnen uitoefenen is waardevol en zal resulteren in meer betrokkenheid en deelname bij regionale samenwerking. Er zijn inspraakmogelijkheden die gemeenteraadsleden kunnen gebruiken om belangen te behartigen. Zo bieden onder andere klankbordgroepen, regiotafels en raadplegende vergaderingen mogelijkheden om dit te realiseren. Gemeenteraadsleden kunnen verschillende rollen op zich nemen om invloed uit te oefenen bij regionale samenwerking om de democratische legitimiteit te versterken, zoals lid zijn van de klankbordgroep of een regiotafel. Het uitoefenen en vergroten van invloed op regionale samenwerking is met name effectief bij voorbereidende vergaderingen, tijdens het ontwerpproces (input legitimiteit) en de informatievoorziening.

Uit het onderzoek blijkt dat gemeenteraadsleden meer behoefte hebben aan controle en een verbeterde informatievoorziening omdat deze aspecten cruciaal zijn voor een verbetering van de democratische legitimiteit. Het probleem is dat gemeenteraadsleden ervaren dat er weinig mogelijkheden zijn tot sturing en controle maar dat die er weldegelijk zijn. Dit geeft duidelijk aan dat de informatievoorziening niet voldoet aan de eisen omdat gemeenteraadsleden zich niet altijd bewust zijn van de invulling van hun rol en mogelijkheden om invloed uit te oefenen op regionale samenwerking en zo de democratische legitimiteit op alle vlakken te verbeteren.

Desondanks blijft het belangrijk om als gemeenteraadslid betrokken te blijven bij regionale samenwerking, zowel voor het lokaal belang als voor het algemeen belang. Bij throughput-legitimiteit is de mate van participatie beperkt maar is het wel aan de gemeenteraad om een oplossingsrichting aan te geven op een vraagstuk bij het besluitvormingsproces. Ondanks deze positieve constatering zijn ook genoeg uitdagingen met betrekking tot regionale samenwerking. De informatievoorziening in de vorm van aangeleverde stukken aan de gemeenteraad is vaak niet overzichtelijk, niet concreet en niet in begrijpbare taal opgeschreven. De terugkoppeling bij feedbacklegitimiteit is één van de belangrijke punten omdat opvolgende besluiten hier op voortbouwen.

Figuur 3 Herzien conceptueel model

5.1 Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen, analyse (H4) en de conclusie (H5) kunnen aanbevelingen worden gegeven. Deze aanbevelingen hebben als doel om gemeenteraadsliden bewuster te maken over hun rol en mogelijkheden om de democratische legitimiteit te versterken bij regionale samenwerking. Daarnaast worden de aanbevelingen gebruikt om bijeenkomsten en trainingen te organiseren voor gemeenteraadsliden door de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden.

5.1.1 Raadplegende vergadering

De raadplegende vergadering is de meest directe vorm met betrekking tot de invloed die gemeenteraadsleden kunnen uitoefenen op regionale samenwerking. Hier hebben gemeenteraden de mogelijkheid om deel te nemen en hun wensen en belangen uit te spreken. Het is een cruciaal instrument om de invloed en betrokkenheid van gemeenteraadsleden te versterken. Er wordt met alle gemeenten bepaald of iets zinnig is en op zo'n regionale avond kan door een meerderheid van stemmen op een wijzigingsvoorstel grote invloed worden uitgeoefend op het regionale beleid. Het regiobestuur is verplicht om bij een meerderheid het wijzigingsvoorstel over te nemen in de stukken die naar de gemeenteraden gaan. Daarom wordt aanbevolen om elk gemeenteraadslid te informeren over de inhoud en meerwaarde van de raadplegende vergadering. Dit instrument is relatief bij weinig gemeenteraadsleden bekend over de grote invloed die hiermee kan worden gerealiseerd. Gemeenteraadsleden moet hiervan afweten en aan deelnemen om de opkomst zo hoog mogelijk te maken en hiermee de democratische legitimiteit in de regio te verbeteren.

5.1.2 Informatievoorziening

Een goede informatievoorziening is cruciaal om als gemeenteraadslid een rol te kunnen spelen in regionale samenwerking. De informatie wordt vaak verstrekt in een ingewikkelde taal die niet wordt begrepen of waarvan het lezen tijdrovend is. Gemeenteraadsleden hebben behoefte aan korte nota's waarin overzichtelijk staat aangegeven wat een regionale samenwerking inhoudt of heeft beslist. Dit kan volgens het onderzoek een korte alinea zijn in de aangeleverde stukken wat zowel de bijdrage is geweest van regio, als het aanleveren van de informatie op maat. Op deze manier kan een gemeenteraad de thema's beter rangschikken en selecteren en ontstaat meer duidelijkheid over de taken. Daarnaast worden voorbereidende gesprekken als waardevol ervaren en wordt het belangrijk gevonden om verschillende gemeenteraadsleden in de regio fysiek te ontmoeten. Samen staan gemeenteraadsleden sterker richting de regionale samenwerking en kan dit zorgen voor meer interesse en betrokkenheid. De klankbordgroepen en raadplegende vergaderingen zijn goede manieren voor kennisuitwisseling waarbij gemeenteraadsleden vooraf kunnen participeren over het regionale beleid. Zo kunnen gemeenteraden hun stempel drukken en een bijdrage leveren aan een voorstel dat achteraf weer op de gemeenteraad zelf wordt voorgelegd. Een suggestie hierbij om het ambtelijke werk te verdelen tussen gemeenten om het lokaal te houden zodat mensen de praktijk in de eigen gemeente houden.

5.1.3 Klankbordgroepen

Hierin wordt het proces besproken en kan de invloed van gemeenteraadsleden op regionale samenwerking verder worden uitgewerkt aan de hand voorbereidende gesprekken en kennisuitwisseling. Het vergroten van de bekendheid van dit instrument kan helpen om de invloed en

betrokkenheid van gemeenteraadsleden bij regionale samenwerking te versterken. Dit kan ervoor zorgen dat het draagvlak onder gemeenteraadsleden toeneemt en de invloed stijgt. Het biedt namelijk een mogelijkheid om met verschillende gemeenteraadsleden binnen de regio te spreken over regionale samenwerkingsverbanden en dit kan positief uitwerken. Zo kan de afstand verkleind worden en is sprake van een gezamenlijke aanpak. Een belangrijke aanbeveling om in iedere regio een klankbordgroep in te stellen in afstemming met de griffie en gemeenteraad.

5.1.4 Bewustwording rol als raadslid in de regio

Gemeenteraadsleden moeten zich bewust zijn van de rol die ze hebben bij regionale samenwerking. Het is belangrijk om een balans te vinden tussen de beleidsdoelen van de eigen gemeente en andere betrokken gemeenten. Door duidelijk in beeld te krijgen wat de belangen van hun eigen gemeente zijn en dit zich verhoudt tot de regionale doelen stelt dit gemeenteraadsleden in staat om de belangen van inwoners te behartigen en te zorgen voor aansluiting van de regionale samenwerking bij de behoeften van de eigen gemeente. Daarnaast is het cruciaal dat gemeenteraadsleden op de hoogte blijven van de ontwikkelingen en beslissingen om effectief te communiceren in zowel de eigen gemeenteraad als andere gemeenteraden. Trainingen op voorbereidend werk als gemeenteraadslid in een regionale samenwerking zou een relevante toevoeging zijn. Gemeenteraadsleden zullen onmogelijk totale grip krijgen op een regionale samenwerking omdat het plaatsvindt op het niveau van de uitvoering. Dit blijft voor afstand zorgen bij de gemeenteraad en daarom is het van belang om de verwachtingen over de rol en invloed van een gemeenteraadslid te verlagen. Gemeenteraadsleden ervaren verschillende vormen van invloed bij regionale samenwerking, maar moeten bewust zijn van het feit dat er niet altijd iets mee wordt gedaan.

5.1.5 Terugkoppeling en samenwerking college en raad

Terugkoppeling over regionale besluiten is van groot belang voor de gemeenteraad. Dit kan namelijk de betrokkenheid, duidelijkheid en invloed verbeteren. De aanbeveling is dat het college altijd na een regiovergadering in de eerstvolgende commissievergadering aangeeft waarover is vergaderd en welk besluit er is genomen; deze terugkoppeling is belangrijk om de gemeenteraad beter in staat te stellen om haar rol beter uit te kunnen voeren. Belangrijke onderwerpen moeten worden besproken en er moeten strategische verkenningen van toekomstige regionale opgaven plaatsvinden. De relevantie van informatievoorziening door middel van een sterke evenwichtige samenwerking tussen het college van B&W en de raad kan het gemeentelijk beleid verbeteren. Een vast agendapunt 'mededelingen vanuit samenwerkingsverbanden' zou een goed startpunt zijn en een stok achter de deur. Daarnaast moet de raad kritischer zijn op wethouders en vragen stellen waar nodig het college aanspreken als dit niet gebeurt. Als het college beter communiceert met de raad kan dit de samenwerking versterken en is de raad altijd op de hoogte van de koers die een regionale samenwerking opgaat. De gemeenteraad

moet met elkaar in gesprek gaan en er moet een dialoog ontstaan. Ten slotte willen gemeenteraadsleden meer inzicht wat de regio betekent voor de eigen gemeente. Hierbij is het belangrijk om in de aangeleverde stukken in het kort aan te geven wat de bijdrage is geweest van de regio, dit kan in woorden of cijfers worden vermeld.

5.2 Discussie

Het blijkt dat er geen eenduidige oplossing is voor regionale samenwerking en de democratische legitimiteit. Door middel van incrementele veranderingen kunnen er kleine stapjes worden gezet om de democratische legitimiteit bij regionale samenwerking te verbeteren. Daarentegen is de regio Noordoost-Brabant een sterke regio waarin elke gemeente betrokken is bij regionale samenwerking. Het zou erg waardevol zijn om in een andere regio die minder bezig is met regionale samenwerking en de democratische legitimiteit van gemeenteraadsleden, hetzelfde onderzoek te doen.

Deze scriptie kent wel methodologische beperkingen. Vanwege het tijdsbestek van een aantal maanden is geen mogelijkheid geweest om meerdere betrokken partijen of organisaties te betrekken bij dit onderzoek. Daarnaast zouden de bevindingen en aanbevelingen steviger staan als meer interviews waren gehouden met gemeenteraadsleden in de regio. Er is vanuit het standpunt van gemeenteraadsleden gekeken, waardoor andere standpunten niet aan bod zijn gekomen. Voor een vervolgonderzoek zou het interessant zijn om het regiobestuur, het college en commerciële partijen te betrekken die naar verwachting een andere invalshoek hebben bij dit onderwerp. Net als de gebruikte theorie, de nadruk is voornamelijk gelegd op de gemeenteraad en minder op het complexe systeem van het regionale niveau. Zo zou het boeiende inzichten opleveren als er vanuit meerdere invalshoeken en systemen binnen verschillende landen gekeken wordt naar het onderwerp. Ook is het wellicht interessant om een breder beeld te krijgen over dit onderwerp door middel van mixed methods. Een enquête in de regio opstellen en vervolgens interviews houden zou mogelijk een representatiever beeld geven over de invloed van regionale samenwerking op de democratische legitimiteit. Het is interessant om in de toekomst verschillende regio's met elkaar te vergelijken om een generaliserend beeld te geven op dit vraagstuk.

De bijdrage aan de theorie is geweest dat er een aangegeven wordt wat belemmeringen zijn ten opzichte van de democratische legitimiteit in de regio en met welke middelen dit kan worden verbeterd. De limitatie is dat het nog moet blijken of de aanbevelingen in dit onderzoek zullen leiden tot een verbeterde democratische legitimiteit.

Bibliografie

- Babbie, E. (2021). *The practice of social research*. Boston: Cengage.
- Bekkers, V. D. (2016). *Governance and the Democratic Deficit*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Boogers, M. &. (2018, 11). *Decentralisatie, schaalvergroting en lokale democratie*. Universiteit Twente. Retrieved from tweedekamer.nl:
https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/decentralisatie_schaalvergroting_en_lokale_democratie_gevolgen_bestuurskracht_en_democratie_universiteit_twente.pdf
- Boogers, M. (2013). *Het raadsel van de regio: waarom regionale samenwerking soms resultaten oplevert*.
- Brabant, R. N. (2023, 5 26). *samenwerkingsafspraken: zo werkt regio Noordooost Brabant in 2021-2024 aan zijn samenwerkingsagenda*. Retrieved from bestuurlijkeinformatie.nl:
[file:///C:/Users/TimKrabbendam/Downloads/bijlage%205%20samenwerkingsafspraken%20basis%20regio%20noordoost%20brabant%202021-2024%20\(1\).PDF](file:///C:/Users/TimKrabbendam/Downloads/bijlage%205%20samenwerkingsafspraken%20basis%20regio%20noordoost%20brabant%202021-2024%20(1).PDF)
- Christensen, T. &. (2010, 10 7). Complexity and Hybrid Public Administration- Theoretical and Empirical Challenges. *Public Organization Review*, pp. 407-423.
- Creswell, J. W. (2018). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. SAGE Publications.
- de Greef, R. (2022). *Verbeterde democratische legitimatie bij gemeenschappelijke regelingen?* Den Haag: VNG.
- Edelenbos, J. v. (2017, 7 6). The challenge of innovating politics in community self-organization: the case of Broekpolder. *Public management review*, pp. 55-73.
- Engelen, E. &. (2004). *De staat van de democratie: democratie voorbij de staat*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Eshuis, J. &. (2013, 4 5). Branding the City: The democratic Legitimacy of a New Mode of Governance. *Urban Studies Journal Limie*, pp. 1066-1082.
- J. van den Heuvel, &. K. (2019). *AgriFood Capital in beweging: Wat is het, wat levert het op & hoe sturen raden aan?* AgriFood Capital in beweging.
- Jacobsen, D. I. (2014). Regional Governance Networks: Filling In or Hollowing Out? *Nordic Political Science Association*, 115-136.
- Korsten, A. &. (2006). Samenwerking beproefd: innovatieve organisatievormen bij samenwerking tussen gemeenten. *Managementwetenschappen*, 20.
- Meerijstad. (2021, 2 18). *meerijstad.bestuurlijkeinformatie.nl*. Retrieved from
<file:///C:/Users/TimKrabbendam/OneDrive%20-%20NVVR/Documenten/Bijlage%20memo%20lokale%20regiotafel%20RNOB.pdf>
- Nederhand, J. E. (2022, 9 8). Legitimate public participation: A Q Methodology on the views of politicians. *Public Administration Review*, pp. 1-15.
- Nederland, O. i. (2021). *Raad & Regionale samenwerking 2021*. Nederlandse Vereniging voor Raadsleden.

- Nyman-Metcalf, K. &. (2016). The Right for Regional Integration Organisations to Protect Democracy: Legitimacy at the Regional Level? *Baltic Journal of European Studies*, pp. 28-47.
- Over RNOB. (2023, 3 21). Retrieved from www.rnob.nl: <https://www.rnob.nl/over-ons>
- Paulussen, R. V. (2022). *Grip op gemeenschappelijke regelingen*. Ijsstelstein.
- Peters, K. d. (2022). *Regionale samenwerking en gemeenteraden*. decentraalbestuur.nl. Retrieved from decentraalbestuur.nl:
file:///Users/tim/Downloads/Eindrapport%20Regionale%20samenwerking%20en%20gemeenteraden%201%20jan%202023.pdf
- Raadsleden, N. V. (2023, 2 15). *raadslid van de week*. Retrieved from raadsleden.nl:
<https://www.raadsleden.nl/actueel/raadslid-van-de-week/lefty-snackers>
- RNOB, V. (2023, 5 10). *Verenigde Voorbereidende Bijeenkomst RNOB*. Retrieved from rnob.nl:
Samenvatting
- Schaap, L. d. (2010). Democratisering van governance: oplossingen voor het democratisch tekort in intergemeentelijke samenwerking. 58-66.
- Scharpf, F. (1998). *Governing in Europe: Effective and democratic?* USA: Oxford University Press.
- Stolk, R. V. (2018). *Democratische legitimiteit bij interbestuurlijke samenwerking*. Berenschot.
- Theissen, F. W. (2020). *Inventarisatie regionale samenwerkingsverbanden decentrale overheden*. Proof adviseurs en Kwink groep.
- Wallage, J. &. (2015). *Democratische legitimiteit van samenwerkingsverbanden*. Den Haag: Raad voor het openbaar bestuur.
- Warmelink, H. (2019). *Een essay over de rollen van de gemeenteraad*. Breda/Den Haag: Nederlandse Vereniging voor Raadsleden.

Bijlage

Bijlage I Operationalisatie schema

Concept	Dimensie	Element	Indicatoren
Regionale samenwerking	Kennisuitwisseling	Interactie tussen betrokken partijen	Aantal contactmomenten betrokken partijen (regionale ontmoetingen)
		Ervaringen uitwisselen en best practices	Nuttige informatie wordt gedeeld tussen gemeenteraden
			Gemeenteraadsleden delen gemakkelijk informatie
		Zicht op regioagenda	Regioagenda is openbaar
			Gemeenteraadslid weet wat er speelt op de regioagenda
		Afhankelijkheid	Noodzaak om kennis uit te wisselen voor succes
	Draagvlak	Invloed	Gemeenteraadsleden zien weinig invloed van gemeenten op de regionale besluitvorming
			Gemeenteraadslid ervaart directe invloed op regionale samenwerking
			Gemeenteraadslid ervaart indirecte invloed op regionale samenwerking
	Schaalvoordelen	Effectiviteit/efficiëntie	Gemeenteraadsleden ervaren hoge werkdruk

			bij regionale samenwerking
			Gemeenteraadsleden zien werkdruk toenemen bij regionale samenwerking
			Kostenbesparing
		Verhoudingen	Gemeenteraadsleden ervaren een verzwakking in hun rol bij regionale samenwerking
	Grip gemeenteraad	Controle	Gemeenteraadsleden voelen geen grip op regionale samenwerking
			Gemeenteraadsleden voelen een afstand bij regionale samenwerking
		Interesse	Gemeenteraadsleden hebben interesse in regionale samenwerking
Democratische legitimiteit	Inputlegitimiteit	Participatie	Gemeenteraadsleden nemen deel aan de regionale samenwerking
			Wensen worden uitgesproken door gemeenteraadsleden in regionale samenwerking
			Belangen worden uitgesproken door gemeenteraadsleden in regionale samenwerking

			Gemeenteraadsleden hebben mogelijkheden om deel te nemen aan besluitvorming
		Representatie	Afspiegeling achterban gemeenteraadslid
			Afspiegeling algemeen belang gemeenteraadslid
	Throughputlegitimiteit	Kaderstelling	Gemeenteraadsleden zijn tevreden met kaderstelling bij regionale samenwerking
			Gemeenteraadsleden voelen zich gehoord in besluitvorming
		Checks and balances proces	Gemeenteraadsleden begrijpen andere belangen van betrokken partijen
		Procedures	Gemeenteraadsleden zijn betrokken bij de besluitvorming van regionale samenwerking
			Gemeenteraadsleden hebben zich uitgesproken over beslissing regionale samenwerking
	Outputlegitimiteit	Resultaat	Besluit is uitvoerbaar
			Het besluit wordt geaccepteerd door betrokken gemeenteraden
		Responsiviteit	Prestaties zijn gerelateerd aan de

			behoefden van gemeenteraden
	Feedbacklegitimiteit	Verantwoording	Gemeenteraadsleden voelen zich verantwoordelijk voor hun taken en bevoegdheden
		Terugkoppeling	Besluit van eerdere regionale samenwerking wordt in de toekomstige bijeenkomst teruggekoppeld
			Voldoende middelen om feedback te geven op een besluit

Bijlage II Contact gemeenten

Gemeenten in de regio NOB.

Groote gemeenten RNOB	Gemeenten RNOB	Plan A: Contact met griffier Plan B: contact met Raadsleden zelf
Groot	<ul style="list-style-type: none"> - Oss, - 's-Hertogenbosch - Meierijstad - Maashorst - Land van Cuijk 	<ul style="list-style-type: none"> - R.van.den.akker@oss.nl - gemeenteraad@s-hertogenbosch.nl - griffie@meierijstad.nl - griffie@gemeentemaashorst.nl - griffie@landvancuijk.nl
Middelgroot	<ul style="list-style-type: none"> - Heusden - Vught - Boxtel - Bernheze - Sint-Michielsgestel 	<ul style="list-style-type: none"> - griffie@heusden.nl - griffie@vught.nl - griffie@boxtel.nl - griffie@bernheze.org - griffie@sint-michielsgestel.nl
Klein	<ul style="list-style-type: none"> - Boekel 	<ul style="list-style-type: none"> - info@boekel.nl

Bijlage III respondentenlijst

Gemeente	Respondent	Functie
Oss	A	Manager Beleid en Communicatie
's-Hertogenbosch	B, C	Adviseur sociale domein
Meerijstad	D	Gepensioneerd
Maashorst	E	Belastingadviseur
Land van Cuijk	F	Beleidsadviseur
Heusden	G	Gepensioneerd
Vught	H	Bestuurder
Boxtel	I	Duurzaamheidsadviseur
Bernheze	J	Bestuurs- en verenigingssecretaris PvdA
Sint-Michielsgestel	K	Adviseur arbeidsomstandigheden
Boekel	L	Gepensioneerd

Figuur 1 respondentenlijst